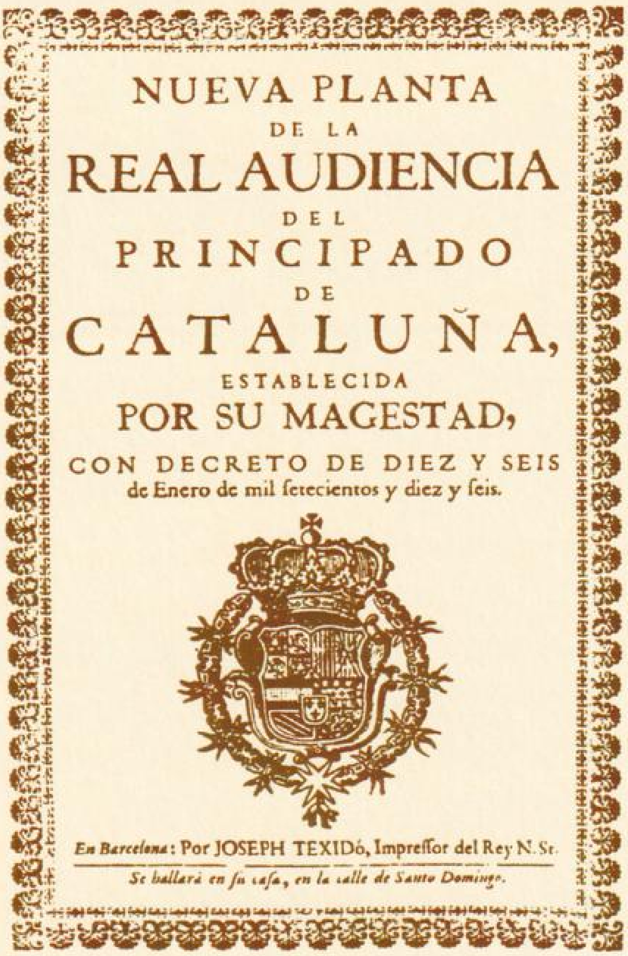
NUEVA PLANTA
DE LA
REAL AUDIENCIA
DEL
PRINCIPADO
DE
CATALUÑA,
ESTABLECIDA
POR SU MAGESTAD,
CON DECRETO DE DIEZ Y SEIS
de Enero de mil setecientos y diez y seis.

En Barcelona: Por JOSEPH TEXIDó, Impressor del Rey N. Sr.
Se hallará en su casa, en la calle de Santo Domingo.

ESTUDIS

MANEL SALICRÚ I PUIG
Militars borbònics a Mataró l'any 1715

JOAQUIM LLOVET
La pressió fiscal a Mataró durant el segle XVIII -I-

PERE TIÓ I CASAS
Santiago Vinardell i Palau 1884-1936. Periodista -i II-

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/112

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, abril 2015

FULLS/112

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, abril 2015

TAULA

● **EDITORIAL** 1

● **ACTUALITAT** 2

● **ESTUDIS**

MILITARS BORBÒNICS A MATARÓ L'ANY 1715
Manel Salicrú i Puig 3

LA PRESSIÓ FISCAL A MATARÓ DURANT EL SEGLE XVIII – I –
Joaquim Llovet 9

SANTIAGO VINARDELL I PALAU 1884-1936. Periodista – i II –
Pere Tió i Casas 22

● **DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA**

Portada: Capçalera de la impressió del Decret de Nova Planta, del 16 de gener de 1716, imprès a Barcelona per Joseph Texidó.

Prohibida la reproducció dels textos i de les il·lustracions sense esmentar la procedència.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró
Beata Maria, 3. 08301 Mataró
Tel. 93 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
www.masmm.org

Director: Nicolau Guanyabens i Calvet

Consell de redacció: Nicolau Guanyabens i Calvet
Manel Salicrú i Puig
Joan Castellà i Oliva

Composició i impressió:
Copisteria Castellà - c/Pujol, 40 - 08301 MATARÓ

Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria no es responsabilitza necessàriament de l'opinió que expressen els articles signats.

Amb la col·laboració de Ajuntament de Mataró, Cultura Mataró

Amb el suport de Institut Ramon Muntaner
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

EDITORIAL

REALÇANT EL CONJUNT DELS DOLORS

La capella dels Dolors és un dels conjunts artístics més importants del barroc català que s'ha conservat durant més de tres-cents anys en la seva bellesa i fesomia original. Començat abans de la Guerra de Successió i finalitzat dues dècades després, és un extraordinari espai arquitectònic, escultòric i pictòric decorat pel taller d'Antoni Viladomat i Manalt (1678-1755), considerat el millor pintor català de la primera meitat del segle XVIII. Format per capella, sagristia, sala de juntes, cor i cripta, és una de les joies de la basílica de Santa Maria que, sortosament, sobrevisqué a les destruccions de la Guerra Civil.

Entre maig i octubre de 2014 el Museu Arxiu de Santa Maria ha estat una de les cinc seus de l'exposició del Tricentenari dedicada a Antoni Viladomat, i ha fet més visitable i més visible el conjunt dels Dolors, amb un calendari i uns horaris d'obertura ampliats gràcies a les ajudes rebudes de l'Ajuntament de Mataró i la Unió de Botiguers. La difusió als mitjans, la col·laboració amb l'Oficina Municipal de Turisme, les visites guiades, les conferències, els concerts, etc. han promogut i complementat la mostra.

En aquests sis mesos, les xifres de visitants han superat les previsions més optimistes perquè se n'han comptat més de cinc mil. Formar part d'una mostra excepcional, conjuntament amb el Museu d'Art de Girona, el Museu de Lleida diocesà i comarcal, el Museu Nacional d'Art de Catalunya i el Museu de Mataró, ha estat una nova oportunitat per posar en relleu la importància del conjunt en el panorama artístic del país.

Al 2015, la capella dels Dolors continua oberta en el seu horari habitual, els dissabtes d'11 a 13 h i de 18 a 20 h, en espera d'un ambiciós programa de restauració que inclourà la pintura mural i de la volta, i la instal·lació d'un nou sistema d'il·luminació, unes actuacions acordades pel Bisbat de Barcelona, la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Mataró, que esperem que s'iniciïn al més aviat possible.

ACTUALITAT

VISITES AL CAMPANAR, L'ORGUE I LES SECCIONS DEL MUSEU ARXIU

El dissabte 31 de gener, en el marc de la festa de la Mare de Déu de la Candelera, més de cent vint persones van pujar al campanar, on van rebre explicacions per part del grup de campaners. L'activitat es va completar amb la visita a l'orgue monumental i les demostracions de l'organista Roger Estrany. A la tarda hi va haver portes obertes a les seccions del Museu Arxiu i als espais de la basílica amb noves i recents il·luminacions (la capella del Sagrament i el presbiteri).

Fotografia Joan Turà

CONFERÈNCIA DE JORDI MALÉ I PRESENTACIÓ DE *FULLS* 111

El dimecres 4 de febrer, Jordi Malé, doctor en filologia catalana i membre de l'equip del Museu Arxiu, va dissertar sobre les obres teatrals de tema clàssic d'Esteve Albert, especialment sobre *Medea* i *Dones de Troia*. La xerrada va ser il·lustrada amb la lectura de passatges d'aquestes dues obres per part de l'actriu Ruth Garcia, també membre del Museu Arxiu.

La conferència va oferir una panoràmica de la producció teatral d'Albert, de la qual va destacar les obres basades en figures de la mitologia grecollatina i va aprofundir en l'anàlisi de les dues esmentades. Malé va parlar de les fonts de les quals va partir l'autor de Dosrius a l'hora de tractar ambdós temes clàssics i les innovacions que hi va aportar fins a escriure unes recreacions del tot originals.

Aquest acte, que també va servir per presentar el número 111 de la revista *Fulls del Museu Arxiu*, va ser una aportació més de la nostra entitat a la commemoració del Centenari d'Esteve Albert.

NOTÍCIA DE DONATIUS RECENTS

El Museu Arxiu ha ingressat diversos materials documentals fruit de donacions. Ho fem constar i manifestem el nostre agraïment.

Mercè Cristòfol ha fet donació de quatre fotografies de la interpretació de *Dones de Troia* al CAPSA de Barcelona l'any 1952, un exemplar de la revista *Scena* de febrer del mateix any, una còpia del mecanoscrit "Les dones de Troia" i el manuscrit *L'enyor de Paris (planys de la ninfa Enone),* dedicat a la donant i signat per Esteve Albert l'any 1952 a Santa Fe del Montseny.

Roser Ferrer i Padrós, en nom dels seus germans i d'ella mateixa, i en memòria del seu pare Lluís Ferrer i Clariana, ha lliurat al Museu Arxiu un quadre de rajoles amb la imatge de les Santes Juliana i Semproniana.

Albert Dresaire ha ingressat una col·lecció de postals, programes Fermalli de les Santes, butlletins, diaris i alguns llibres. També un document de 1841 de llicència personal absoluta (passaport) signat pel comte de Peracamps.

Salvador Alsina i Comas ha fet donació de dues fotografies de la capella dels Dolors i un muntatge fotogràfic excepcional de tot el sostre de la capella.

Joaquim Montserrat ha aportat alguns llibres i quatre fotografies de l'enderrocament de la primera estació de tren de Mataró, fet ocorregut l'any 1957.

Josep Puig Pla ha fet donació de llibres i revistes.

Mei Ros i Gener, en nom dels seus germans i d'ella mateixa, ha fet donació d'una important col·lecció de goigs dels seus pares difunts, Mercè Gener Corominas i Gerard Ros Moré.

ESTUDIS

L'any 1715 els regiments filipistes que s'havien estacionat a Mataró durant el setge de Barcelona, abandonaren la ciutat. Hi restà, però, com a guarnició el Regiment de la Corona. Des d'aleshores, fins al 1960, tot i que amb intermitències, hi hagué guarnició militar i caserna a Mataró.

MILITARS BORBÒNICS A MATARÓ L'ANY 1715

L'anàlisi dels registres dels llibres de Funerària i dels llibres Sagramentals de la parròquia de Santa Maria de Mataró, corresponents a l'any 1715, ens indica que la ciutat ja no tenia la gran presència de militars borbònics documentada l'any 1714.

Cal considerar que, després de la finalització del setge de Barcelona, els regiments borbònics, i tots els seus seguicis, abandonaren la ciutat, en la qual només restà el Regiment de la Corona, d'infanteria francesa, present a Mataró des del mes d'octubre de 1714, i almenys fins al juliol de 1715, que podem considerar com a guarnició de la ciutat[1].

Sembla que des del febrer de 1715 el Regiment de la Corona ocupava el «quartel», format per les cinc casetes que el Consell municipal havia llogat al capdamuntt de la Riera, al cantó de llevant, tocant la muralla[2]. En el «quartel», o caserna, hi residien els soldalts i els suboficials, i possiblement algun tinent, amb les seves famílies. Ho confirmen els registres de baptisme on consta que tant els pares, com els padrins, eren «tots habitants de quartel, en la present ciutat de Mataró»[3].

El Regiment de la Corona, d'infanteria francesa, era format per diverses companyies. En la documentació examinada, a més de soldats, hi figuren artillers, minadors i granaders, escrit «magraners» en algun registre.

Pel febrer de 1715 hi ha documentat el Regiment de La Nuhe, només una vegada, i pel juny el Regiment d'Anjou, dues vegades. Abans, pel maig, consta també la presència de Guàrdies Valones, de la província de Normandia. Podrien ésser regiments de pas o, potser, en el primer cas, La Nuhe era un dels comanaments del Regiment de la Corona.

Entre els mesos d'agost i octubre trobem relacionat el Regiment de Parma, que potser substituí el Regiment de la Corona com a guarnició de Mataró. Pel setembre hi ha constància de la presència del Regiment de Milà i per l'octubre del Regiment de Basilicar [sic]; pensem que devien ésser regiments en trànsit.

L'existència de la caserna va alleugerir o atenuar els allotjaments de soldats a les cases particulars, que només devia quedar per quan hi havia regiments de pas. Tot i amb això, els comanaments continuaren residint en les cases mataronines[4].

Com ja he manifestat, a la caserna hi vivien els soldats i, almenys, una part de les seves famílies. L'any 1715 hi ha registrats deu baptismes de fills de militars, o en els quals els militars actuen com a padrins. En tres inscripcions consta que són «habitants del quartel en la present ciutat de Mataró». En les restants només s'indica «habitants tots vuy en Mataró». Si fem cas dels registres, els altres set residien en cases particulars.

En la inscripció del baptisme de Carlos German Casañya, fill d'un soldat del Regiment de la Corona, «vuy habitant en Mataró», del 4 de gener de 1715, actuen com a padrins Carlos Alom, sergent del mateix regiment, i Caterina Llonart, «soldada». Suposem que s'ha d'interpretar la paraula «soldada» com a muller de soldat; no sabem donar-li cap altra interpretació.

I aquí cal esmentar la presència de cognoms catalans entre els soldats. Hem de suposar que els regiments francesos o italians també incorporaven soldats catalans.

El 7 d'agost de 1715 es bateja Elisabet Agrée, «de secta luterana, natural d'Aslau, de l'imperi

d'Alemanya». Són padrins Constabile Perrota, tinent coronel del Regiment de Parma, i la senyora Anna Dominica Gaudino, «muller del dit padrí, vuy habitants en Mataró». I el mateix Constabile Perrota, junt amb la senyora Maria Portell, «muller del magnífic Gaspar Portell, burgès de Perpinyà, de la present ciutat», el 21 de setembre de 1715 és padrí de Constabile Dufrene, fill d'un capità del Regiment de Milà. La relació del tinent coronel amb els Portell pot fer suposar que residia a la seva casa. El propi Constabile Perrota, documentat com a tinent coronel del Regiment de Litiero, havia estat padrí d'un fill d'Alexandro de Litiero, coronel d'infanteria italiana, titular del regiment. Per això pensem que el Regiment de Litiero i el Regiment de Parma poden ésser el mateix regiment. Com a Regiment de Litiero és documentat a Mataró entre febrer i setembre de 1714[5].

La caserna del capdamunt de la Riera es mantingué fins a l'inici del segle XX, quan fou enderrocada, i el seu solar, parcel.lat, es va vendre a subhasta l'any 1905[6]. Tenim la planta general de la finca i dels edificis que són grafiats en el Pla d'Eixample de Mataró (1878)[7], i una descripció de com era la caserna a la fi del segle XIX, feta pel Dr. Franquesa i Sivilla en la seva monografia *Topografía médica de Mataró y su zona*, editada el 1889. Diu textualment «Cuartel militar.- Situado en el extremo N. De la urbe, ocupa una extensión superficial de 2.262 metros cuadrados, en la cual se levantan dos cuerpos de edificio entre tres patios, dos de ellos de reducidas dimensiones y de 800 metros cuadrados, proximamente, el tercero. El piso bajo de la parte edificada está destinada a cuadras, capaces, en conjunto, para alojar ochenta caballos. En el piso principal hay habitación para ciento cincuenta individuos, á lo más, bien que en varias ocasiones ha servido para un número de soldados tres veces mayor, a causa de necesidades de momento, que en nuestro concepto nunca justifican tal medida y menos en tiempo de paz.

Entre el material de construcción empleado en el Cuartel de que se trata, abunda extraordinariamente la madera, que apolillada en el transcurso del tiempo se convierte en morada de parásitos y

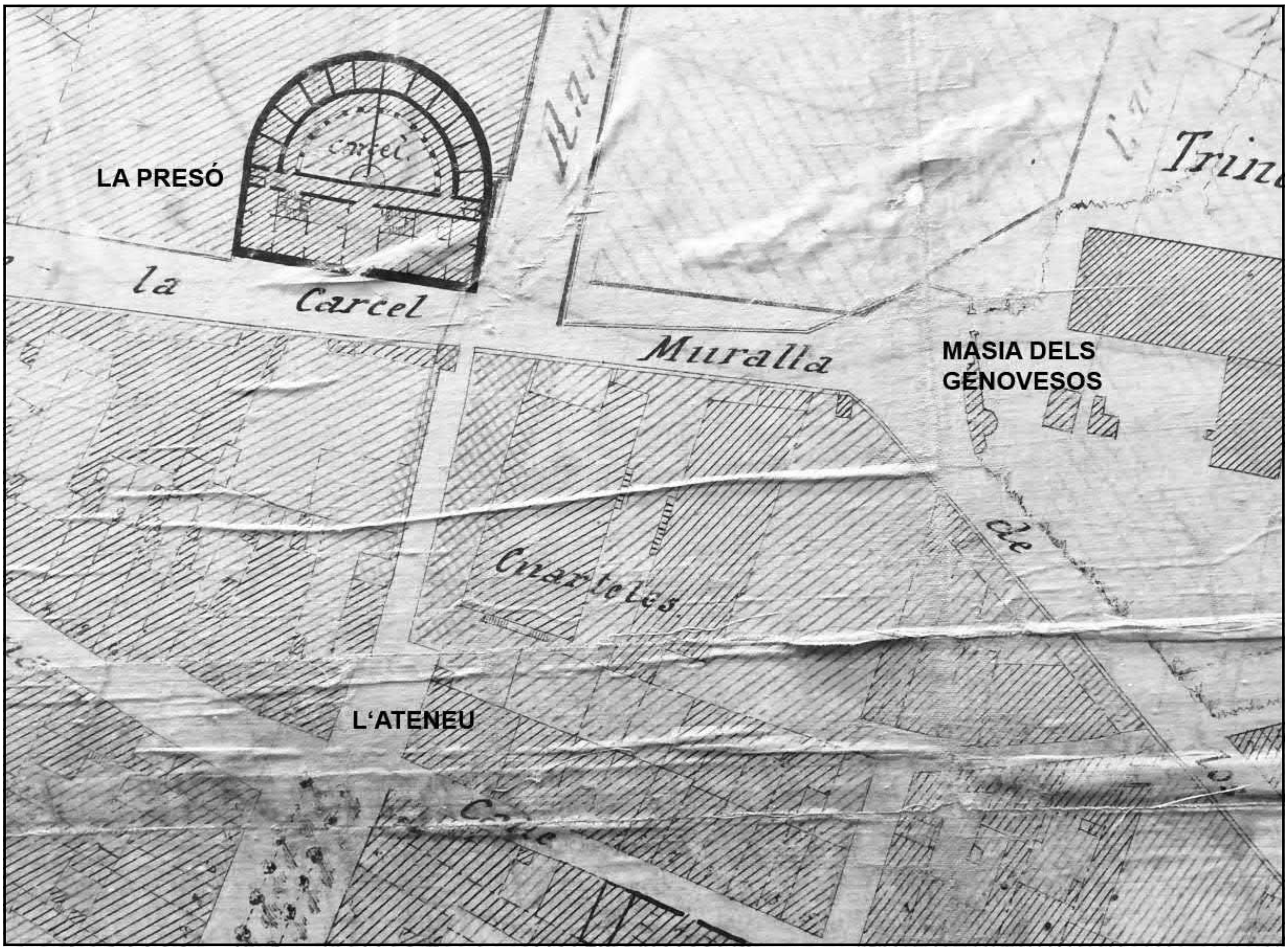

La part més alta de la Riera, dintre muralla, tal com era a l'entorn de 1878.
S'hi observen el terreny i els edificis de la caserna, la muralla, la Presó i la masia dels Genovesos.
Pla d'Eixample (1878).

dificulta el aseo que debiera ser la primera de las condiciones en un edificio de esta naturaleza.

La ventilación se establece en las salas y en las cuadras mediante aberturas de regulares dimensiones situadas en los muros E. y O. de la parte edificada.

Cuenta el cuartel militar con agua suficiente para las necesidades de la guarnición, cuando la hay; no existiendo, que sepamos, otro depósito de agua que el abrevadero de 6 metros de longitud por 60 centímetros de anchura y 80 de profundidad; la renovación del agua de este depósito es fácil, gracias a una válvula situada en el fondo del mismo.

Aunque nada peritos en la materia, no creemos que este edificio reuna, ni por su situación ni por la distribucuón del local, ninguna condición estratégica, lo cual, unido á lo pésimo de la construcción, justifica el abandono en que le tienen las autoridades competentes»[8].

Aquesta descripció no es pot pas correspondre amb les cinc casetes que l'any 1715 llogà el Consell municipal. Per tant, en un moment que no tenim documentat, s'haurien d'haver enderrocat les casetes i s'haurien construït els edificis que descriu el Dr. Franquesa i Sivilla.

El plànol del pla d'Eixample incorpora també, més o menys en l'indret de l'actual font del Primer de Maig, la «situación de los Nuevos Cuarteles», que sortosament no es varen construir. Per la seva posició, era molt clar que la caserna havia de dominar la ciutat, no pas protegir-la.

En la segona dècada del segle XX es transformà en caserna l'antiga fàbrica Escubós, «les faixes», amb façana principal a l'aleshores carrer de Pinzón, avui un tram de l'avinguda del Maresme, i amb entrada secundària pel Camíral, en el tram que també aleshores s'anomenava carrer de la Mercè. Inicià la seva activitat l'any 1918 i persistí com a caserna fins al 1960. Pocs temps després la finca va ésser adquirida per la Caixa d'Estalvis de Mataró que hi va urbanitzar l'actual avinguda Jaume Recoder (1965).

Manel Salicrú i Puig

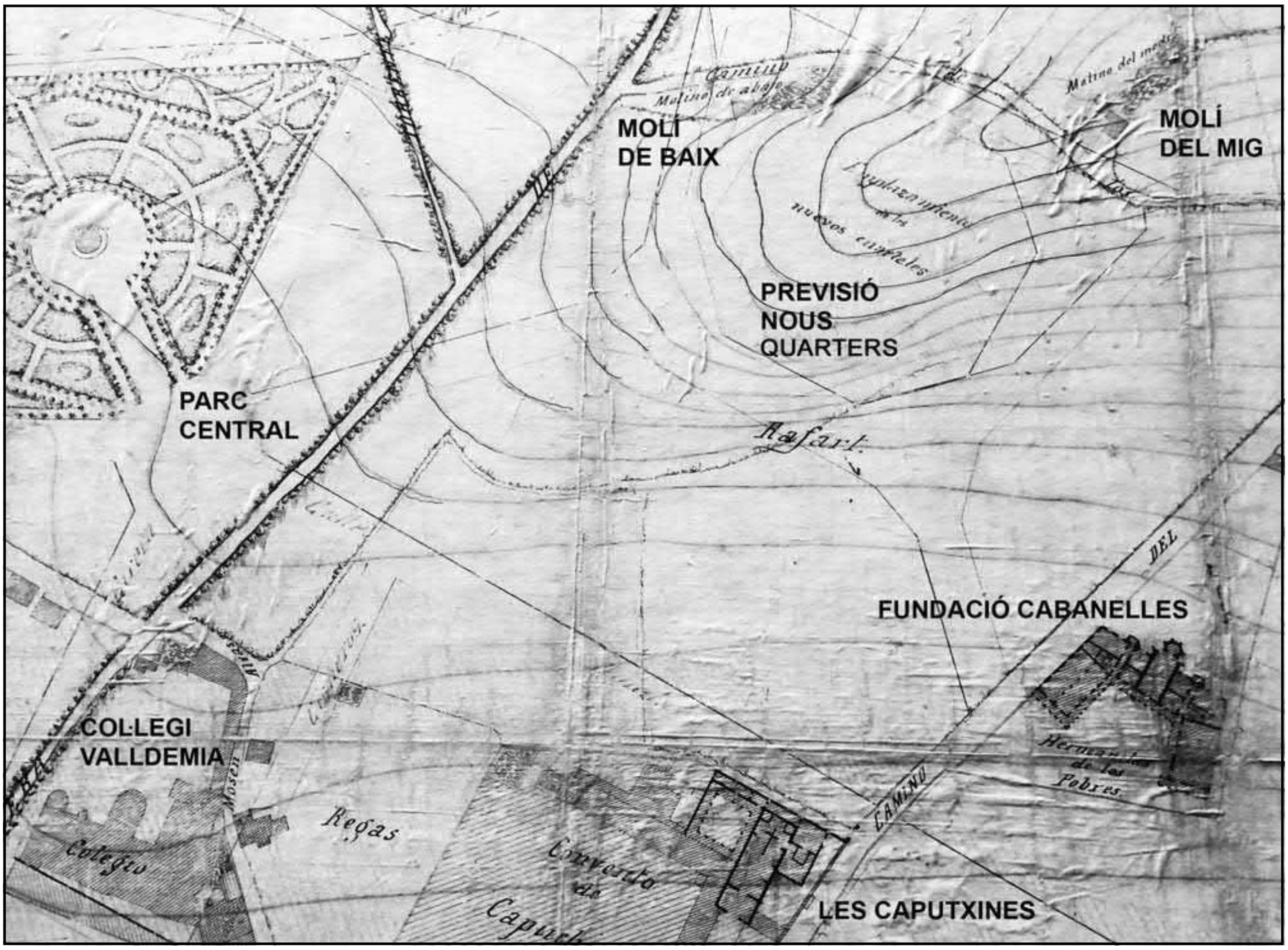

Previsió de l'espai destinat a nova caserna al pla d'Eixample de Mataró (1878).
S'hi aprecien el convent de les Caputxines, l'edifici de la Fundació Cabanelles i els molins de la ciutat

NOTES

1.- MANEL SALICRÚ i PUIG, «Mataró 1700-1714, de la mort del rei Carles II fins a la caiguda de Barcelona, en la documentació conservada al Museu Arxiu de Santa Maria», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 109, (Mataró, abril 2014).

2.- JOAQUIM LLOVET, Mataró 1680-1719: *El pas de vila a ciutat i a cap de Corregiment*, (Mataró, 2002), 169.

3.- Registre de baptisme de Claudy Faure, 12 de febrer de 1715, Llibre de baptismes 1715, f. 63.
Veure els quadres resum annexes a aquest treball.

4.- El 9 de juliol de 1715 Monsieur Pau Delbor, tinent del Regiment de la Corona, morí en la casa d'Esteve Matas, segons indica el registre del llibre de Funerària.

Bernat Baron, francès, cirurgià major del Regiment de la Corona, el 13 de març de 1715 és padrí d'un fill de Pau Gaja i Fornells, bracer, conjuntament amb la senyora Mariagna Mallol, muller de Pau Mallol, mariner. Es pot suposar que el cirurgià vivia a la casa Mallol.

Com ja he manifestat, la família de Constabile Perrota, tinent coronel del Regiment de Parma, és molt possible que residís a la casa del magnífic Gaspar Portell, burgès de Perpinyà.

5.- SALICRÚ, «Mataró 1700-1714».

6.- JOAQUIM LLOVET, *La ciutat de Mataró*, volum I, (Barcelona, 1959),121.

7.- Pla d'Eixample de Mataró (1878). Exposat a la «sala dels Lleons» de la Casa de la Ciutat mataronina.

8. - ANTONIO FRANQUESA y SIVILLA, *Topografía médica de Mataró y su zona*, (Barcelon,1889).

REGIMENTS DOCUMENTATS A MATARÓ L'ANY 1715, QUE FIGUREN ALS REGISTRES DELS LLIBRES DE FUNERÀRIA I DELS LLIBRES SAGRAMENTALS DE LA PARRÒQUIA DE SANTA MARIA

Gener-Juliol	1715	Regiment de la Corona, d'infanteria francesa
Febrer	1715	Regiment de La Nuhe
Maig	1715	Guàrdies Valones de la província de Normandia
Juny	1715	Regiment d'Anjou
Agost-Octubre	1715	Regiment de Parma
Setembre	1715	Regiment de Milà
Octubre	1715	Regiment de Basilicar

RELACIÓ DE FILLS DE MILITARS, O AMB PADRINS MILITARS, BATEJATS A SANTA MARIA DE MATARÓ, ANY 1715

	INFANTS	PARES	PADRINS
4 gener 1715	Carlos German	Elesandro Casañya, soldat del Regiment de la Corona, «vuy habitant en Mataró», i Sara, cònjuges	Carlos Alom, sergent del dit regiment i Catharina Llonart, «soldada»
12 febrer 1715	Claudy	Joan Faure, soldat del Regiment de la Corona, d'infanteria francesa, i Maria, cònjuges	Glaudis Repelé, marxant, i Joana del Gulet, muller de Miguel Peso, artiller francès, «tots habitants de quartel en la ciutat de Mataró»
23 febrer 1715	Joan	Florencio La Costa, soldat del Regiment de La Nuhe, i de Catharina, cònjuges, «vuy habitants en Mataró»	Glaudis Luess, soldat del Regiment de la Corona, i Joana de Gule, muller de Miguel Peso, artiller del Regiment de la Corona, «habitants tots vuy en Mataró»

10 març 1715	Joseph	Andreu Peramont, traginer, i Margarida, la seva muller	Joseph Sabadan, sergent d'una companyia de minadors francesos, i Margarida Brun, de nació francesa muller de Jordi Jame, soldat artiller, «vuy de quartel en la present ciutat»
13 març 1715	Bernat	Pau Gaja i Fornells, bracer, i Francisca, cònjuges, de la present ciutat	Bernat Baron, francès, cirurgià major del Regiment de la Corona, i la senyora Mariagna Mallol, muller de Pau Mallol, mariner
21 març 1715	Maria Catarina	Glaudis Loysi, cap d'esquadra del Regiment de la Corona de França, i Maria Catarina, cònjuges	Andreu Prudom, «magraner» del dit regiment, i Catarina, muller de German Pelart, sergent de magraners del sobredit regiment
4 abril 1715	Elisabet	Pere Areny, soldat del Regiment de la Corona, d'infanteria francesa, i Anna Maria, la seva muller	Francesch La Cera, sergent de dit regiment, i Elisabet Basten, muller de Franco Petifi, tots del dit Regiment de la Corona, «vuy en quartel en la ciutat de Mataró»
17 abril 1715	Anton	Bartomeu Marchador, treballador de la present ciutat, i Maria, cònjuges	Antoni Xuriguer, mariner, de la present ciutat, i Maria Picalqués, muller de Joseph Picalqués, soldat de «las tropas del Sr. Rey Felip quint, (que Déu guarde)»
9 maig 1715	Maria	Elm Quifou, tambor del Regiment de la Corona, i Anna, cònjuges	Barthomeu Alibert, sergent del dit Regiment de la Corona, i Mari Anna Querri, muller de Carrols Capdeltar, soldat del mateix regiment, habitants tots a Mataró
7 juny 1715	Antoni	Jaume Martin, sergent del Regiment d'Anjou, i de Maria, cònjuges, «vuy habitants en Mataró»	Antoni Langel, soldat del dit regiment, i Catharina Ré, muller de Filiber, soldat del dit regiment, tots habitants avui a Mataró
23 juny 1715	Jaume	Fèlix Legran, soldat del Regiment d'Anjou, i Àngela, cònjuges	Jaume Martin, sergent del Regiment d'Anjou, Anna Francot, tots habitants avui a Mataró
7 agost 1715	Anna Maria baix condició	Abans Elisabet Agrée, de secta luterana, natural d'Aslau, de l'Imperi d'Alemanya	Constabile Perrota, tinent coronel del Regiment de Parma, i la Sra. Anna Dominica Gaudino, «muller del dit padrí, vuy habitants en Mataró»
21 set. 1715	Costabile	Joan Batista Dufrene, capità del Regiment de Milà, i la Sra. Anna Isabel.la Dominga Especie	«Lo Sr. Dn.» Costabile Perrota, tinent coronel del regiment de Parma, i la Sra. Maria Portell, muller del Magnífic Gaspar Portell, Burgès de Perpinyà, de la present ciutat
21 oct. 1715	Lluïsa	Francisco Fucart, soldat del Regiment de Parma, i Maràngela, «muller sua»	Alexandre Godin i la Sra. Lluïsa Godin germans, de nació italians, fills de Joseph Godin, capità de granaders del Regiment de Basilicar, i la Sra. Teresa, «muller sua» habitants en Mataró

RELACIÓ D'ÒBITS DE MILITARS I DE FAMILIARS SEUS QUE FIGUREN ALS REGISTRES DEL LLIBRE DE FUNERÀRIA DE LA PARRÒQUIA DE SANTA MARIA, ANY 1715

12 febrer 1715	Antoni Soyson francès	sergent	Regiment de la Corona d'infanteria francesa	Enterrat «amore Dei»
19 febrer 1715 combregar general		capità-tinent	Coronel·la del Regiment de Corona d'infanteria francesa	
20 febrer 1715	Gaspar Bollyur		de nació francès	
6 maig 1715	Francisco Flancor	tinent	Guàrdies Valones de la província de Normandia	
3 juny 1715 aniversari	Mosur [Monsieur] Danís			Han fet celebrar els soldats del Regiment de la Corona
9 juliol 1715	Monsiur [Monsieur] Pau Delber	tinent	Regiment de la Corona	«Morí en casa lo Sr. Esteve Matas»
15 des. 1715	Maria Mescli		de nació alemanya	«Morí en lo Hospital»

RELACIÓ DE MATRIMONIS CELEBRATS A SANTA MARIA, AMB CONTRAENTS DE FAMÍLIES NO CATALANES, QUE CONSTEN ALS REGISTRES SAGRAMENTALS DE LA PARRÒQUIA, ANY 1715

24 agost 1715
Pere Mansanares, habitant en Mataró, fill legítim i natural de Julit [Juli?]
Mansanares i de Maria, cònyuges, del lloc del Santo Cristo de Salamea,
Regne d'Extremadura, de una part
amb,
Maria Anna Laymuns donzella, filla d'Antoni Laymuns i de Maria, cònyuges,
vivint tots en la present ciutat de Mataró
El Vicari General Bastero ha dispensat les amonestacions
Testimonis
Joseph Pons, sastre, i Lluís Prats, esparter

26 agost 1715
Llorens Pesso, jove mestre de cases, de la vila de Sarrada, Regne de Castilla,
fill de Joan Pesso, mestre de cases, i de Catarina, cònyuges, «vuy vivints»,
amb
Maria Freixes, donzella, filla del quondam Isidro Freixes, boter, i Sebastiana,
cònyuges, de la present ciutat
Testimonis
Pau Fornells, mestre sabater, i Mariano Cudina i Lledó,
Mestre de minyons, tots de la present ciutat

NOTA

En totes les transcripcions reproduïdes en els quadres annexos del treball s'ha regularitzat parcialment l'ortografia i s'ha introduït l'accentuació.

L'historiador Joaquim Llovet exposa tot seguit la repercussió que tingué a la nostra ciutat la fiscalitat estatal al llarg del segle XVIII. Abans que res, es refereix al conegut cadastre, com a font principal dins del sistema centralitzat que els borbons imposaren a Catalunya després de la caiguda de Barcelona, l'any 1714.

LA PRESSIÓ FISCAL A MATARÓ DURANT EL SEGLE XVIII

– I –

I. EL REAL CATASTRO

Com se sap, una vegada reduïda Barcelona per les tropes del mariscal duc de Berwick (1714), la governació borbònica anà cap a la implantació de mesures dràstiques per a subjectar políticament el Principat. Amb el decret de Nova Planta (16 gener 1716), foren abolides les antigues institucions de govern que hi havia vigents. Ens referim a les Corts Catalanes, la Generalitat, el Consell de Cent; s'instaurà una nova Reial Audiència, presidida pel capità general del Principat, com a figura màxima del poder civil, militar i de l'administració del país, formant amb la mateixa Audiència l'anomenat Reial Acord, com a representant del rei. Es creà també la figura de l'intendent general, presa del model francès, per tenir cura de qüestions tributàries i econòmiques. S'imposà també el castellà com a idioma oficial de l'Audiència. Quant a l'antiga divisió per vegueries, seria substituïda per uns *corregimientos,* sota la presidència d'uns *corregidores,* de nomenament reial. D'altra banda, el govern local es confiaria (1718), seguint el model castellà, a un cos format per un reduït grup de *regidores,* nomenats des de la cúpula i de caràcter vitalici, que integrarien els *regimientos* (ajuntaments) a cada població. Tot el contrari, doncs, d'allò que havien estat fins aleshores els consells del municipis, governats com en el cas de Mataró, per uns jurats renovats periòdicament pel sistema d'insaculació i subsegüent extracció a sort.

PROLEGÒMENS DEL RÈGIM FISCAL

Quant a fiscalitat, els borbònics no tingueren, als primers anys de la seva ofensiva sobre Catalunya, cap norma fixa. Es limitaren a imposar contribucions per al manteniment de l'exèrcit que tenien desplegat al territori. Així, a finals de 1713, Joseph Patiño, el superintendent del Principat, seguint instruccions reials, exigí a les poblacions catalanes una contribució al·legant l'aquarterament d'hivern. Deia que amb el seu pagament, no tindrien, en endavant, obligació de donar res als soldats i oficials, sinó tan sols el cobert, llenya, llit i mitja rova de palla per al cavall. A Mataró, li foren assenyalats 2.800 rals de vuit a pagar a cadascun dels mesos de desembre de 1713 i gener i febrer de 1714.[1]

Cal remarcar que aquest era el primer tribut imposat pel rei a les poblacions catalanes. Abans, si Catalunya havia hagut de fer algun «servicio» (subsidi) al rei, havia estat votat prèviament a les Corts generals del Principat. Era, doncs, el principi d'una llarga etapa de fiscalitat coactiva. Cal també dir que, a banda d'aquesta imposició, Mataró ja havia hagut de contribuir amb diversos altres pagaments a interès del nou règim. En un memorial datat a 27 de febrer de 1714, llegim que la ciutat havia satisfet fins aleshores un total de 5.946 lliures en despeses de fortificació, bagatges, transport de canons, hospital del rei i altres.[2]

El 30 de setembre d'aquest darrer any (1714), i amb la Barcelona capitulada, Patiño imposà una nova contribució pel mateix concepte de quarter d'hivern, i, a Mataró, li correspongué pagar 2.100 pesos a cadascun dels quatre terminis següents: 15 d'octubre, 15 de novembre, 30 de novembre i 15 de desembre.[3] Però això no fou tot; dintre d'aquest mateix desembre, d'ordre del rei, s'ordenà a Mataró el pagament pel concepte del petit

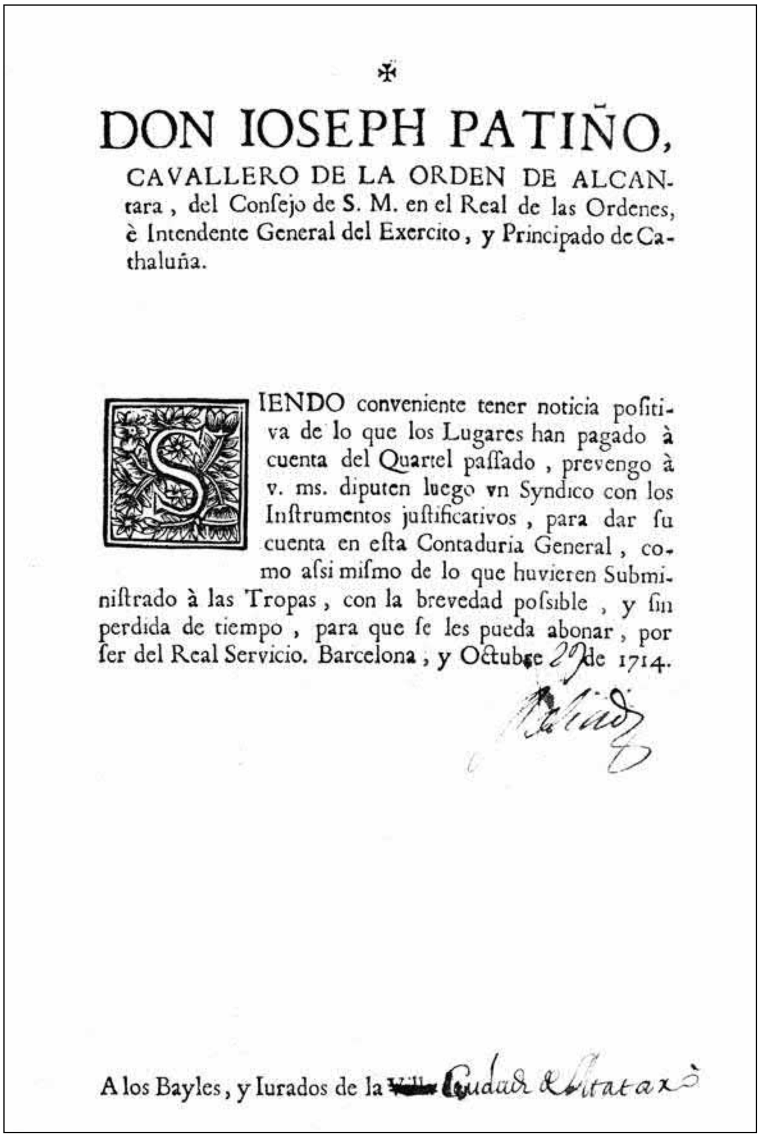

DON IOSEPH PATIÑO,
CAVALLERO DE LA ORDEN DE ALCANtara, del Consejo de S. M. en el Real de las Ordenes, è Intendente General del Exercito, y Principado de Cathaluña.

SIENDO conveniente tener noticia positiva de lo que los Lugares han pagado à cuenta del Quartel passado, prevengo à v. ms. diputen luego vn Syndico con los Instrumentos justificativos, para dar su cuenta en esta Contaduria General, como assi mismo de lo que huvieren Subministrado à las Tropas, con la brevedad possible, y sin perdida de tiempo, para que se les pueda abonar, por ser del Real Servicio. Barcelona, y Octubre 27 de 1714.

A los Bayles, y Iurados de la Ciudad de Mataró

Requeriment sobre pagaments fets per l'acasernament de tropes durant l'hivern de 1713-14 (1714). (Arxiu Municipal de Mataró)

«restencilio», per un import de 2.100 pesos.[4] D'altra banda, no era sempre fàcil d'abonar les «cartas de pago» d'aquestes contribucions, sovint presentades per unitats militars en funció recaptatòria. Per exemple, llegim a l'acord que prengué el Consell, pel gener de 1715, d'explicar a l'intendent que no trobant qui prestés diners, els havia calgut de fer un altre repartiment entre els particulars «y cobrarles con asistencia de fusilleros por la dificultad que hay en pagar, a vista de hallarse tan cargados de alojamientos dichos particulares…».[5]

Més endavant, pel setembre del mateix any (1715), trobem una queixa semblant, segons la qual no podien liquidar una «carta de pago» de 14.792 rals de billó, –a part d'altres que també tenien pendents de satisfer– malgrat que feien, segons que llegim, «las más exactas y continuas diligencias, valiéndose la Ciudad de medios violentos en hacer poner todos los días particulares en la cárcel y poner soldados en sus casas para la cobranza de las tachsas [sic]…».[6] No cal dir que tots els pagaments es feien amb retard, alguna vegada posant mà a la caixa de les carnisseries i fleques, a d'altres disposant un «tall» (repartiment) sobre tota la població, o demanant diners prestats a censal.

Abans, el 4 de març de 1715, el rei havia imposat a Catalunya un cupus de tres milions cent mil escuts de 10 rals de billó a repartir durant els deu mesos que quedaven d'aquell any.[7] El 15 del mateix mes, l'intendent general, Joseph Patiño, féu present al monarca les dificultats que veia en l'aplicació d'aquest impost: «por lo debilitado de los pueblos, falta de comercio y demás…», però, tot i això, afegeix que havia previst imposar una contribució mensual, per veure si amb el resultat pràctic d'aquell mes, hi havia o no «posibilidad» [cal entendre, de cobrament]. Pocs dies després (23 de març), el rei manà comunicar-li que per al repartiment d'aquesta imposició «no se ha reglar debajo de solos los términos de vecindario» [….] «sinó que deberá Vd gobernarse demás de estas noticias por las de los caudales y comercio de los individuos, haciendas y frutos, territorios y otras consideraciones que produzcan la igualdad respectiva».[8] Aquest nou sistema de repartiment ja sembla, doncs, prefigurar el del cadastre. Però a Mataró no en tenim dades concretes (tampoc se'n troben a Girona[9]), potser per la precària documentació de l'època de què disposem (plecs d'acords municipals incomplets, assentaments al llibre del credencer poc explícits). O tal vegada, perquè no s'arribà a posar-lo a la pràctica o perquè durant aquell any 1715 ja tingueren prou feina per a liquidar la *pequeña estancilla,* a què ens hem referit abans, ensems amb una nova taxa disposada pel març del mateix any, per Patiño, amb motiu de l'empresa de la recuperació de Mallorca per Felip V, una taxa que, de fet, anava destinada al manteniment de la tropa que havia de restar al Principat durant aquella operació. Aquest nou tribut havia de durar fins a la recuperació de l'illa. A Mataró, li correspongué pagar 878 *pesos* cada quinze dies[10], però no tenim dades de fins quan els pagà.[11]

EL REAL CATASTRO (1716)

Felip V signava el 9 de desembre de 1715, un decret que establia a Catalunya, una imposició d'un milió cent mil pesos, a partir del primer de gener de 1716, com a equivalent a les *Alcabalas, Cientos, Millones* i altres rendes provincials que es pagaven a Castella, a excepció de les generals de la Sal, Tabac, Paper segellat i altres d'aquesta espècie. El monarca afegia que per tal que aquest nou tribut fos exigit con «proporción y equidad» consistiria en dues espècies de *servicio,* l'un, el *Real,* sobre els béns territorials, prèvia la seva descripció i taxació, i l'altre, el *Personal* «sobre la industria, comercio y demás que toquen a esta especie». D'aquest darrer –el *Personal*– en quedaria exempta la noblesa, no així pel que feia al *Real,* que havia d'ésser general per a tothom.[12] Ara sí que podem parlar, doncs, de cadastre malgrat que el rei no ho esmenti en el decret.

Joseph Patiño, el superindendent del Principat, fou l'encarregat de l'aplicació pràctica d'aquesta nova imposició. Començà trametent, a principis de l'any següent, a les poblacions uns models per a la declaració de les terres, cases, censos i altres ingredients del cadastre, i a continuació els envià unes enquestes (les anomenades *Respuestas generales*) amb la finalitat de conèixer els recursos econòmics de cada lloc, tot plegat amb la finalitat d'assignar-los la quota local corresponent del cupus cadastral atribuït al Principat.[13]

Finalment, el 15 d'octubre de 1716, el mateix Patiño, fent referència al reial decret del 9 de desembre de l'any anterior, va publicar les anunciades regles per a l'exacció del nou impost.[14] D'entrada, quant al cadastre *Real*, preveié una tarifa de terres composta per 32 classes, «aplicando a cada una todas las partidas de tierra que según el valor del producto le corresponden».[15]

Allò que no sabem és el criteri que s'hauria de seguir per a determinar la classe que li pertocava. Quant a les finques urbanes, censos i censals, delmes i altres inclosos en el cadastre, se'ls aplicaria un 10 per cent sobre les rendes que donaven al propietari. Així mateix, també inclogué una taula de les principals mides agràries a cada vegueria o sotsvegueria per a facilitar la declaració de les terres. Quant al cadastre *Personal*, que afectava els oficis i professions, el gravamen fou fixat en un 8 1/3 per cent sobre el guany «se puede suponer» dels jornalers i mestres d'ofici. Als primers, se'ls regulaven 100 dies útils l'any i als segons, 180 dies. Com a complement del cadastre, s'establí l'impost del *Ganancial*, per a gravar amb un 10 per cent els guanys dels comerciants en funció del «crédito y tráfico de cada uno», un impost que durant els primers temps es notificà a banda del cadastre.

De fet, com hem dit abans, la confecció dels cadastres ja havia començat a les poblacions, malgrat no haver-se publicat encara les regles per a l'aplicació de l'impost. En carta a l'Ajuntament de Girona, del 28 d'octubre de 1716, Patiño els comunica que en aquella data tots els veguerius tindrien «los catastros corregidos con las noticias al margen en la forma que queda prevenido» i que

NUEVA PLANTA
DE LA
REAL AUDIENCIA
DEL
PRINCIPADO
DE
CATALUÑA,
ESTABLECIDA
POR SU MAGESTAD,
CON DECRETO DE DIEZ Y SEIS
de Enero de mil fetecientos y diez y feis.

En Barcelona: Por JOSEPH TEXIDó, Impreffor del Rey N. Sr.
Se hallará en fu cafa, en la calle de Santo Domingo.

El Decret de Nova Planta, signat per Felip V, que estableix un sistema de govern centralitzat a Catalunya (1716).

en cas contrari, «deberan regularse por los que tienen en borrador interim no lleguen firmados y rubricados los que a este fin quedaron en la superintendencia».[16] El cadastre l'havien de guardar en custòdia els jurats a la casa de la vila, i cas d'haver de fer-hi alguna esmena, els calia portar-lo al subdelegat (corregidor) perquè el passés a l'intendent general a fi que disposés la forma amb què s'havia de fer l'anotació al cadastre que hi havia dipositat a Barcelona, en la *Contaduria de Rentas*. Els contribuents havien de pagar el cadastre normalment en tres fracccions quadrimestrals l'any: el 1r terç, als darrers de febrer; el 2n terç, a finals de juny. I el 3r, a últims d'octubre. Per l'Ajuntament els terminis per a dipositar els diners eren a últims d'abril, d'agost i de desembre.[17]

La introducció pràctica del cadastre i la seva exacció resultaren molt laborioses. Per al primer any, 1716, s'exigí al Principat, com ja hem referit abans, l'import de 1.200.000 pesos, una suma veritablement exorbitant per a uns moments que s'acabava de sortir d'una guerra, i malgrat que aquesta quantitat –a prec del capità general– fos rebaixada una quarta part a l'abril de l'any següent, deixant-la a 900.000 pesos,[18] el tribut es presentava aleshores com a una veritable càrrega contributiva per als catalans, acostumats a pagar fins aleshores només les talles que molt espaiadament aprovaven les extintes Corts del Principat, per raó d'algun *servicio* (donatiu) a fer al rei.[19]

I és que en aquells moments la pressió recaptatòria era forta. Per exemple, pel novembre de 1716, no podent fer front al pagament de 300 dobles que es reclamaven a Mataró pel quarter d'hivern de 1713 a 1714, que encara devien, el consell resolgué fer-ho patent a Patiño. En un escrit, li recorden que havien hagut d'esmerçar més de 2.000 doblones en allotjaments militars, així com pel resguard (vigilància) de la ciutat, i pels magatzems del rei a Mataró, i acaben demanant-li alguna rebaixa. Com a cas excepcional, pel novembre, Patiño accedí que només paguessin 1.757 pesos per cadascun dels tres terminis.[20]

D'aquesta manera, arrencà el cadastre a Catalunya, que es consolidaria per la mà dels diferents intendents que se succeïren al Principat, entre els quals, Antonio de Sartine, que el 1735 va publicar una *General Instrucción*, implantant unes normes més extenses sobre la pràctica dels repartiments, en especial del *Ganancial*, i sobre l'aplicació de les quotes del cadastre *Personal*. Igualment disposà per als morosos al cadastre, els apremis i discrecions militars a què ens referirem més endavant.[21] Però, quant a les tarifes de les terres es limità a reproduir el contingut de l'edicte de Patiño del 1716.

Finalment, caldrà dir que, malgrat que el cadastre s'hagi presentat alguna vegada com a una contribució directe, aplicada d'una manera proporcional a la riquesa de cada contribuent, –tot el contrari d'un gravamen indirecte, com eren les rendes provincials de Castella i Lleó– de fet, el cadastre partia d'un cupus global prefixat al Principat, que l'intendent general distribuïa entre les poblacions segons llurs rendes. Per tant, com ha fet observar Miguel Artola, el cadastre no era pròpiament una contribució directa, malgrat que ho fos el sistema previst de cobrar-lo.[22]

JUDICIS CONTRADICTORIS SOBRE EL CADASTRE

No cal dir que la introducció del cadastre a Catalunya es féu de bon principi impopular. Ben aviat, l'any 1723, uns procuradors dels corregiments i partits de subdelegació del Principat, elevaren al rei una exposició manifestant-li les dificultats per a complir amb aquesta exacció, a causa de la «debilidad» del Principat, és a dir, de la depressió econòmica general del moment, i acabant suplicant-li una moderació en els 900.000 pesos de quota fixats al Principat, com ho hem referit al principi.[23] En un altre nivell, els anomenats «memorialistes de pagès», –en realitat, terratinents, hisendats–, de principis del segle XVIII, també deixaren escrit els grans treballs que hi havia a l'època per a complir amb el cadastre. Un d'ells, Francesc Anglada, de Fonteta, gosa dir que el cadastre havia deixat tota la terra «etordida, pobra y acabada».[24]

Més ençà la mateixa historiografia ha descrit el tribut com «l'odiat cadastre imposat pels vencedors»,[25] com «una penalització per a Catalunya»,[26] o «una rèmora econòmica insostenible per a la majoria dels ciutadans...».[27] En canvi, també ha estat reconegut que, a banda dels excessos dels primers anys, el cadastre es féu cada vegada menys onerós per al conjunt de la població, en haver quedat els seus nivells contributius per sota del creixement de l'economia.[28] Per les mateixes raons, també hi ha qui, bo i admetent que al seu inici fou protestat per onerós, reconeix que a la llarga resultà un sistema beneficiós i àgil, i que en la seva modernitat hem de cercar «una de las causas del triunfo de la economía catalana en el siglo XVIII»[29] i encara, un altre historiador no s'està d'escriure que «los paises de la Corona de Aragón fueron dotados de un régimen tributario que por su sencillez y

equidad les envidió Castilla».[30] Tot depèn, doncs, de l'època, del lloc i de la font d'on s'extreuen les dades que es prenen com a exemple. Però no es pot generalitzar. Als anys primigenis, acabat de sortir el país d'una penosa guerra i amb la necessitat de mantenir la despesa que ocasionava l'exèrcit felipista desplegat al Principat, la pressió del cadastre havia d'ésser molt sentida, d'ací les queixes dels contribuents. Més endavant, el creixement demogràfic i econòmic, l'augment salarial, el desenvolupament de la indústria i el comerç marítim, el feren en general més tolerable, gràcies sobretot a la «congelació» o «fossilització» que la contribució va patir de les quotes impositives, com veurem més enllà. Però sempre trobarem casos particulars de pobresa, o de comarques demogràficament o econòmicament deprimides, a les quals el pagament del cadastre implicava més esforç i sacrifici. I no cal parlar dels períodes de conflicte amb els anglesos, que paralitzaven la navegació, aturaven els negocis i la fabricació, i, amb això, donaven peu a la misèria.

EL CADASTRE A MATARÓ

A Mataró, els preparatius del cadastre s'iniciaren a mitjan any 1716. No tenim dades del que s'informà en les *Respuestas Generales*, però sí sabem que foren redactades.[31] D'aquests primers temps es conserva còpia d'un primer registre de propietats territorials (finques urbanes, rústegues) i dels recursos personals (dies de treball, guanys); el nombre de dies de treball és molt variat, va de 360 dies per a un escultor a 85 dies per a un traginer; quant als guanys diaris, predominen els jornals de 3 rals, però també se'n troben de 2, 4 i 5 rals, i és que encara no devien haver estat publicades les regles de Patiño.[32] També se'n conserven tres cadastres més: el primer, enregistra totes les terres situades dins del terme de Mataró per parcel·les i propietaris, en jornals de cavadura, detallant els tipus de conreu (regadiu, vinya, camp, bosc, erm) i llur qualitats; al final del llibre, també s'hi anota com es repartia el delme local. El segon cadastre enregistra totes les cases de la ciutat i llurs rendes, i descriu així mateix els emoluments del comú i els censos i censals que cobraven els mataronins, i el tanca un petit resum de la principal producció agrícola del terme. Un tercer cadastre elaborat en quarteres, inclou les terres del terme per parcel·les i propietaris i al marge anota la quantia de l'impost que pertocava a cada superfície, d'acord amb les 32 classes disposades per Patiño; al final afegeix un resum de la producció de les parcel·les, segons fos el conreu i la qualitat.[33] Dels mateixos temps, també comptem amb una relació dels artesans, menestrals, jornalers, pagesos, mariners i pescadors, a l'efecte de l'aplicació del cadastre *Personal*.[34] Per últim, sobre l'impost complementari del *Ganancial*, caldrà dir que a Mataró enregistra precisament una paulatina disminució del seu total import al llarg del segle (1724-1789) com ja ho va publicar Pere Molas al seu dia.[35]

Tornant a l'any inicial –1716– remarcarem que la recaptació del cadastre no anà tan fluïda com ho esperava Patiño. Ell mateix escriu el 8 de maig de 1716, adreçant-se a Mataró: «Como la impericia de algunos y la malicia de otros han retardado la conclusión de los catastros…», cosa que confirma que les operacions per a la instauració d'aquest impost ja s'havien posat en marxa tot i no haver estat publicades les regles cadastrals. Per consegüent, Patiño apressà els veïns a liquidar a compte del cadastre i a aquest efecte manà de fer un «tall» entre tots ells. Tenint només present «los bienes inmuebles y frutos y efectos que poseyeren o industria que tuvieren en el territorio y término de dicho lugar» per tal de reunir 3.951 pesos per tot aquell mes i amb la promesa que els serien abonats del cadastre quan fos conclòs.[36]

Els jurats, veient que no podrien pagar aquella quantitat resolgueren demanar permís a l'autoritat corresponent –segons així figura a l'acord–, «per vendre la poca plata que és en la iglesia parroquial», a l'efecte d'aplicar el seu import a saldar aquella càrrega, cosa que no sabem si s'arribà a posar a la pràctica, però, sí que sabem que al final, aquella quantitat fou liquidada en tres fraccions dins el mateix any de 1716, bé que el cadastre del susdit any no fou posat al cobrament a Mataró fins a principis d'abril de 1717.[37]

Ultra això, a finals de 1716, en haver de pagar un total de 4.550 lliures entre dos regiments, ignorem per quin motiu prengueren l'acord de fer una crida a la població perquè tothom fes efectius els «talls», és a dir, els repartiments, que hi havia disposats a l'efecte, altrament, se'ls posaria soldats a discreció en llurs cases,[38] que era un del sistemes coactius que les autoritats borbòniques tenien més a l'abast. Tots aquests exemples, són una mostra de l'inici d'una forta pressió fiscal, cosa que portava molts maldecaps a Mataró, tants com l'enutjosa càrrega dels allotjaments de les tropes, per les vexacions i els desordres que produïen a les cases que s'hi acollien.[39]

La ciutat de Mataró a mitjan segle XVIII (B. Espinalt, *Atlante Español*, 1783).

REFORMES EN L'APLICACIÓ DEL CADASTRE

Per si això no era prou, en aquells moments s'anava a entrar al Principat cap a un període revolt i d'enrenou, a causa de la ruptura amb França, com a conseqüència de la Guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720) que comportaria l'entrada, l'any 1719, de tropes franceses per la frontera. A l'any 1720 es reberen a Mataró 200 armes per a la defensa de la ciutat (es deia que hi havia 800 homes a les seves immediacions, «entre fusileros de Francia y sediciosos»), però l'alarma durà poc, puix que pel maig ja es retornaren aquestes armes per haver-se fet la pau.[40] Al dit any, però, la dificultat de complir amb el cadastre féu determinar l'Ajuntament prendre uns diners a préstec a fi d'evitar apremis militars, ensems que manifestava trobar excessiu l'impost del *Ganancial*, a causa dels «infortunios y penurias de este año y por los grandes trabajos y miseria se hallan los moradores».[41]

Igualment, en aquells anys, en la recaptació del tribut, –potser per les presses a fer-ho o per la poca experiència sobre la seva aplicació no s'arribà a assolir la quantitat assignada, cosa que obligà a afegir un recàrrec a les quotes per a completar-la. També és possible que aquests recàrrecs es deguessin al fet que, no havent pogut pagar molts pobles les quotes del cadastre, aquestes foren carregades a pobles i ciutats solvents.[42] Així, a l'any 1721, per ordre de l'intendent s'hagué d'augmentar a Mataró la quota cadastral en una quarta part; el 1722 en un 30% en relació al cadastre *Personal* i en un 45% per al *Real i* l'anomenat *Industrial*, el 1723 l'augment fou del 30%, per al cadastre *Personal*.[43] L'any 1724 en no haver arribat a completar les *cartas de pago* trameses per l'intendent, aquest manà que s'afegissin 3 sous més per lliura, i com que tampoc s'hi arribà calgué sumar-hi 1 sou més.[44]

Més endavant (1735) entre les disposicions adoptades per a perfeccionar la col·lecta del cadastre, destacarem la reforma feta per l'intendent del

REAL CEDVLA
INSTRVCTORIA
EN LA QVAL
SV MAGESTAD
ESTABLECE, Y DECLARA
DIFERENTES PVNTOS
AL GOVIERNO
POLITICO, Y ECONO-
mico de los Regimientos de la
Ciudad de Barcelona, y demàs
Ciudades, y Villas Cabeças de
Corregimientos del Prin-
cipado de Cathaluña.

DADA EN BALSAIN A TREZE DE
Octubre de mil setecientos diez, y ocho.

CON LICENCIA DE LOS SVPERIORES.

Barcelona: Por IOSEPH TEXIDò, Impressor del Rey
Nuestro Señor.

La reforma borbònica, política i econòmica dels Ajuntaments (1718).

Principat, Antonio de Sartine, amb la seva *General Instrucción*, amb la qual es donaren instruccions més precises sobre l'aplicació de l'impost, sobre la pràctica dels repartiments i dels apremis als morosos, en canvi, no va innovar res sobre les quotes del *Personal*, puix que tatxà els caps de família o mestres d'oficis, amb 45 rals d'ardits l'any, i els merament jornalers i fills majors de 14 anys amb 25 rals, mantenint així la tarifa que hi havia vigent, només que expressada ara en rals d'ardits.[45]

D'altra banda, durant la centúria s'efectuaren algunes noves recanacions o *apeos* de la riquesa urbana i rústega, com ara als anys 1731, 1757 i un nou *vecindario* el 1763.[46] A partir de la recanació de 1731 s'abandonà la norma d'aplicar el 10% sobre el rendiment que es treia –o es podia treure– de les cases, i s'establiren quatre categories: la 1a categoria pagaria 30 rals; la 2a, 20 rals; la 3a, 10 rals; la 4a, 6 rals; les finques que sobrepassessin de la 1a categoria serien regulades d'acord amb el rèdit que se'n trauria en cas que es lloguessin; cap al 1761 es tornà al sistema antic, però, prenent com a base l'*apeo* d'urbana practicat el 1757.[47]

Als efectes del cadastre *Personal*, alguna vegada també veiem que, a part dels *vecindarios*, no es té cap empatx a fer ús de les llistes del compliment del precepte de la comunió pasqual de la parròquia, per a localitzar nous possibles contribuents.[48] Igualment, era difícil de portar el control dels mariners, perquè els uns eren de viatge i uns altres es trobaven travats per la marina reial, d'ací que algun any de la liquidació del cadastre *Personal* se'n fes càrrec el gremi de *mareantes* (és a dir, els mariners) i, àdhuc, que es fes a un tant alçat. Alguna vegada, la recaptació del cadastre *Personal* en general, també fou confiada a les confraries i gremis de la ciutat.[49]

Ultra tot això, caldrà tenir present que, a més dels conceptes que abans hem anomenat com a integrants del cadastre, més endavant se n'incorporaren d'altres a Mataró, com «Bestiar», «Escrivanies», «Forns de rajoles», i més tard també s'hi afegiren «Adoberies», «Diputat *Provincia*»,[50] «Aiguardent» (Privativa de vendre'l a la menuda), i el «Ganancial».

LA «CARTILLA» ASSIGNANT L'IMPORT DE L'IMPOST

No disposem dels comunicats de la Intendència assignant l'import del cadastre a Mataró dels anys 1716 a 1730. Només comptem amb els repartiments de la quota fets a la ciutat a alguns

d'aquests anys, però a partir de 1731 sí que es conserva una bona part dels impresos (o *cartillas*) que cada any, als seus inicis, l'intendent general del Principat, previs «los exámenes, averiguaciones y otras diligencias», practicades per la Contaduria Principal, comunicava a les poblacions la quota que els corresponia pagar. En aquests impresos, hi figuren els imports que havien estat assignats a la població segons les dues classes de *servicio* (contribució) amb què es dividia el cadastre, i amb el detall dels altres conceptes complementaris o que s'hi anaren afegint i, si s'esqueia, amb el càrrec o abonament d'alguns imports per la regularització de diferències corrents. Cap al 1777 la *cartilla* també portà inclòs l'import del *Ganancial*, que s'havia anat cobrant separadament.[51]

En teoria, doncs, el total import dels repartiments havia de coincidir amb la quota líquida assignada per la Intendència, però a la pràctica no sempre era així, pel fet que s'enregistren diferències entre el total líquid de la *cartilla*, i el del repartiment *por mayor*, a causa de variacions fetes sobre la marxa o de darrera hora. Tot plegat és una mostra de la dificultat que hi havia en fer «quadrar» els números d'un impost tan complex com era el cadastre, per part del seu col·lector i dels regidors de l'Ajuntament, deixant de banda si aplicaven equitativament o no les quotes als contribuents, cosa que també fou motiu de protestes i de conflictes. Per a evitar-ho, l'any 1767, l'intendent del Principat ordenà que els *síndicos personeros* assistissin als repartiments, «para que como a elegidos por el mismo Pueblo se hagan con puntual equidad [els repartiments] y no se grave al pobre por más de lo que por su estado le corresponde».[52]

Ja hem dit que, a les *cartillas*, també s'hi expressa l'abonament o, en el seu cas, el càrrec, de diferents imports per regularitzacions fetes a contribuents. Ara, entre d'altres, esmentarem els d'alguna quantia, com l'abonament de 2.481 rals, fet a l'any 1759, per haver-se abaixat en general el rèdit dels censals del 5 al 3 per cent per reial ordre d'11 de maig de 1758, o els 3.036 rals a l'any 1781, que es bonifiquen per l'excés de l'augment del terç del cadastre de l'any anterior, i per contra, trobem 5.064 rals d'augment a l'any 1731, per despeses de recanació, i 20.364 rals al 1766 per regularitzacions dels anys 1764 i 1765, i deutes de 1761 i 1763, i finalment, entre d'altres petites regularitzacions, el càrrec de 2.582 rals, el 1788, a compte de major quantia que devien d'endarreriments.[53]

LA MOROSITAT CADASTRAL, *APREMIS* I DISCRECIONS

Als repartiments *por mayor*, figuren al darrer foli els totals dels imports anotats al llibre. Un d'aquests totals correspon a les quantitats no cobrades, –el «ròssech», com ho anomenaven–, que és una mostra de les dificultats que tenien alguns mataronins per a satisfer el cadastre. La morositat més elevada es troba als anys 1719 a 1725 (entre els quals se situen precisament els tres anys afectats pels recàrrecs cadastrals, que hem vist abans), amb el 22'07% de mitjana de morositat, però a partir de 1726 aquesta morositat es redueix força, bé que ens manquen les dades d'alguns anys. En canvi, a l'any 1797, puja al 10'01%, en un sol any, potser a causa del conflicte amb els anglesos.[54] Però els morosos que quedaven al repartiments *por mayor* de l'any, eren buidats als llibres del «ròssech», en els quals hi havia deutors que continuaven diferint el pagament amb més terminis, però que acabaven liquidant el deute totalment o parcialment, en tant que uns altres sí que resultaven del tot incobrables, fos per canvi de residència, defunció, pobresa de solemnitat o per altres circumstàncies. Però, atenció: la baixa morositat que enregistren en general els repartiments *por mayor*, no vol pas dir que la gent pagués fàcilment, ja que bastants contribuents satisfeien les quotes amb més terminis dels tres estipulats, alguns amb molts més. I és que encara que la ciutat hagués pres volada en els camps demogràfic, urbà i econòmic,[55] en alguns casos es feia feixuc haver de contribuir a les arques reials, ni que fos dividint el tribut en més dels tres quatrimestres, perquè un any es topava amb l'altre. No hi havia respir.

A tot això, hem d'afegir-hi el fet que les *cartas de pago* del cadastre fossin presentades generalment per unitats militars a l'Ajuntament per a la seva liquidació, la rutina dels acords municipals comminant la gent a pagar, àdhuc amb l'amenaça d'apremis militars, són una mostra d'aquella pressió. Els morosos s'exposaven que els apliquessin aquelles discrecions o apremis militars, fins que no haguessin satisfet les quantitats degudes. Aquests apremis, tan ben detallats en les instruccions de l'any 1735 que l'intendent Antonio de Sartine donà sobre la seva graduació, anaven des de posar a casa del deutor un capità de cavalleria o dragons i un sargent amb 15 soldats en deutes de més de 1000 lliures, fins a un sargent i 6 soldats de cavalleria, en deutes inferiors a 300 lliures. Als capitans, se'ls havia de donar 7 rals al dia, als sargents 2, ultra llit, llum, foc i racions de palla i ordi pels cavalls. Si no es disposava de diners immediats, es podia compensar amb el seu equi-

valent amb aliments.[56] Fins i tot, els mateixos regidors no s'escapaven de l'amenaça d'aquells apremis o discrecions militars en el cas que no liquidessin les *cartas de pago* que anaven a càrrec de la ciutat. L'intendent els deia, l'any 1768: «Esta tropa no ha de emplearse de ningún modo al apremio de los contribuyentes que se suponen morosos, sino que se ha distribuir a las casas de los regidores obligándoles a satisfacer de sus propios bienes hasta complir la cantidad debida».[57] La coacció sobre el paper era sempre latent, i diem «sobre el paper» perquè els col·lectors del cadastre, abans d'arribar a aquelles discrecions tan dràstiques, demostraven tenir molta paciència en anar cobrant petites quantitats a compte del deute, fins aconseguir en molts casos, la seva liquidació, com hem explicat abans. D'altra banda, quant als morosos del tot incobrables, hauria servit de ben poc posar-los soldats a llurs cases, perquè tampoc no els haurien pogut alimentar.

Igualment, haurem de dir que alguna vegada el rei fou generós i condonà el pagament d'alguna part del tribut com s'esdevingué a l'any 1720 quan Felip V manà deixar sense efecte les execucions i discrecions per al cobrament de deutes pel cadastre, anteriors a aquell any.[58] El 1759, fou Carles III que, amb motiu de la seva coronació, perdonà al Principat les quantitats que fins al dia 31 de desembre de 1758 hi haguessin pendents de satisfer a la reial Hisenda per raó del cadastre, censos o censals.[59] Quant a Mataró, l'any 1737, l'intendent del Principat havia concedit una demora en el pagament del cadastre de terres als dam-nificats per la pedregada que pel maig havia caigut al terme.[60] Aquesta pedregada, però, no fou única al mateix any.[61] Això mateix es repetiria l'any 1783, quan l'intendent condonà als mataronins una part que encara no havia cobrat d'una *carta de pago*, a causa dels danys que havia causat a la ciutat i terme una tempesta de «piedra y agua imperiosa», amb la inundació de més de 350 cases.[62]

LA «FOSSILITZACIÓ» DEL CADASTRE

Malgrat que ens manquen les *cartillas* d'alguns anys, –per haver-se extraviat–, les que es conserven, i que publiquem a l'Apèndix, palesen d'una manera fefaent que el total de la contribució cadastral es mantingué a la nostra ciutat, com a mínim des de 1731, gairebé inalterable al llarg de la centúria, com ja ho va fer observar Pere Molas al seu dia.[63] Aquesta immobilitat es fa palesa a tots els conceptes contributius que integraven el cadastre. Precisament, alguns historiadors han posat en relleu la dissonància que representa aquell estancament o «fossilització» del tribut, en comparació amb el progressiu creixement demogràfic, urbà i econòmic que prengué el Principat al llarg de la XVIII centúria,[64] cosa que permet creure que el cadastre acabà convertint-se en una càrrega raonablement suportable al llarg dels anys.[65] Però és clar que no ho fou sempre per a tothom ni a totes les contrades, sobretot durant els períodes de crisi econòmica, de males collites o de guerra contra els anglesos.

Aquest anquilosament del cadastre tal vegada respongui a la inèrcia de la burocràcia borbònica ocupada en l'oficina de l'impost, de què es queixava un contemporani.[66] A Mataró, les quotes que graven els conceptes impositius al llarg de la centúria són un bon exemple d'aquesta inèrcia (Veg. l'Apèndix). Tanmateix, hem d'admetre que era una empresa ben feixuga per a aquells funcionaris portar el control cadastral, amb les seves altes i baixes i variacions en l'impost a aplicar a tots els pobles de Catalunya, amb els mitjans tan limitats de què disposaven al segle XVIII. I així anaven repetint les mateixes quotes gairebé cada any!

Joaquim Llovet

APÈNDIX

Resum dels conceptes inclosos en les «cartilles» del cadastre al segle XVIII (en rals d'ardits).

Any	Terres	Delmes	Cases	Emoluments	Censos	Personal	Bestiar	Escrivanies	Forns	Adoberies	Diputat	Aiguardent	Ganancial	Total
1731	29823	1200	23143	10734	10504	57765	594	248	150					134161
1732	30350	1200	23143	10734	10355	57720	594	248	150					134494
1733	31405	1200	23172	10734	10355	57720	594	248	150					135578
1734	32343	1200	23173	10734	10202	57695	594	248	150					136339
1735	32775	1200	23173	10734	10220	57695	594	248	150					136789
1736	32948	1200	23173	10734	10137	57695	594	248	150					136789
1737	32948	1200	23173	10734	9991	57670	594	248	150					136708
1738	32948	1200	23173	10734	9807	57670	594	248	150					136524
1739	30784	1200	23173	10734	9763	48485	594	248	150					125131
1740	30784	1200	23173	10734	9455	48485	594	248	150					124823
1741	30705	1200	23173	10734	9403	48390	594	248	150					124597
1742	30666	1200	23173	10374	9095	48345	594	248	150					123845
1743	30666	1200	23173	10374	9069	48345	594	248	150					123819
1744	30666	1200	23167	10374	9032	48345	594	248	150					123776
1745	30666	1200	23101	10374	8787	48345	594	248	150					123465
1746	30666	1200	23031	9859	8787	48345	594	248	150					122880
1747	30666	1200	23031	9859	9565	48345	594	248	150					123658
1748	30666	1200	23031	9859	9565	48345	594	248	150					123658
1749	30666	1200	23031	9859	9552	48300	594	248	150					123600
1750	30666	1200	23031	9859	9497	48255	594	248	150					123500
1751	30666	1200	23031	9859	9403	48255	594	248	150					123406
1752	30666	1200	23031	9859	9340	47405	594	248	150					122493
1753	30666	1200	23031	9859	9330	46755	594	248	150					121833
1754	30666	1200	23031	9859	9294	46280	594	248	150					121322
1755	30666	1200	23031	9859	9286	45480	594	248	150					120514
1756	30666	1200	23031	9859	9224	45480	594	248	150					120452
1757														
1758														
1759	27760	1040	22901	9736	5331	53565	506	300	175	186				121500
1760	27760	1040	22901	9736	5242	52905	506	300	175	186				120751
1761	27760	1040	22885	9736	5394	51780	506	300	175	186				119762
1762	27760	1040	22885	9736	5462	50830	506	300	175	186				118880
1763	27760	1040	23447	9736	5438	49705	506	300	175	186				118293
1764	27760	1040	23447	9736	5600	49980	506	300	175	186				118730
1765	27760	1040	23447	9736	5671	49755	506	300	135	186				118536
1766	27760	1040	24090	8056	5578	44405	506	300	135	186				112056
1767														
1768														
1769														
1770														
1771														
1772	27749	1040	23940	8056	7166	45755	506	300	135	186	499			115332
1773														
1774														
1775														
1776														

Any	Terres	Delmes	Cases	Emoluments	Censos	Personal	Bestiar	Escrivanies	Forns	Adoberies	Diputat	Aiguardent	Ganancial	Total
1777	27749	1040	23940	9924	7556	45755	506	300	135	186	499	1500	4104	123194
1778	27749	1040	23940	9924	7572	45755	506	300	135	186	499	1500	4104	123210
1779														
1780														
1781	27749	1040	23940	9924	7743	45755	506	300	135	186	499		4104	121881
1782														
1783														
1784														
1785														
1786														
1787														
1788	28734	1040	23940	9924	8444	45755	506	300	135	186	499		4104	123567
1789	28734	1040	23940	7895	8274	45755	506	300	135	186	499		4104	121368
1790	28734	1040	23940	7899	8454	45755	506	300	135	186	499		4104	121552
1791	28734	1040	23940	8133	8797	45755	506	300	135	186	499		4104	122129
1792														
1793														
1794														
1795														
1796	28734	1040	23940	7848	8882	45755	506	300	135	186	499		4105	121930
1797	28734	1040	23940	7875	8956	45755	506	300	135	186	499		4105	122031

(AMM, AH, 74-01)

NOTES:

1.- Arxiu Municipal de Mataró =AMM), AH, 070/04, Circular signada per Joseph Patiño (11 desembre 1713).

2.- AMM, AH, 70/03, «Compte y Memorial del que la molt Iltre Ciutat de Mataró a gastat y empleat en servei de la S,C. y R. Magd. del Rey nostre Senyor Felip Quint…». [1713-1714].

3.- AMM, Acords, 2 novembre 1714.

4.- AMM, Acords, 26 desembre 1714. Aquesta imposició, en altres moments l'anomenen petit «utensilio», i en altres petita «estancilla».

5.- AMM, Acords, 19 gener 1715.

6.- AMM, Acords, full en octau solt després de l'acord del 21 setembre 1715.

7.- A. Matilla Tascón, *La única contribución y el catastro de la Ensenada,* (Madrid 1947), p. 30-31.

8.- José López Pinilla, *Biblioteca de Hacienda de España*, V, (Madrid 1840-48), p. 39-40.

9.- Joaquin Nadal Farreras, *La introducción del Catastro en Gerona, contribución al estudio del régimen fiscal de Cataluña en tiempos de Felipe V,* (Barcelona 1971), p. 57.

10.- AMM, Acords, 25 març 1715.

11.- De fet, segons el llibre del credencer, des de 1714 a 1717 les *cartas de pago* presentades per regiments i altres sumen 47.090 lliures; en algunes s'indica per a quarter d'hivern (AMM, AH, 20, Llibre del credencer 1673-1717).

12.- López Pinilla. *Biblioteca de Hacienda*, V, (Madrid 1840-48), p. 41.

13.- Nadal Farreras, *La introducción*, 62-67, p. 120-133. AMM, AH, còpia de l'ordre de Patiño del 8 de maig de 1716.

14.- Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm.4906. Per a la implantació del cadastre, veg. Joan Mercader Riba, «L'establiment del Reial Cadastre a Catalunya i la seva fonamentació econòmica i social», Separata de *Miscel·lània Fontserè,* (Barcelona 1961), p. 295-303; Pilar Faci Lacasta, Concepcion Camarero Bullon, «La legislación del catastro de Patiño», *CT/Catastro*, nº 59, (Madrid 2007), p. 95-145.

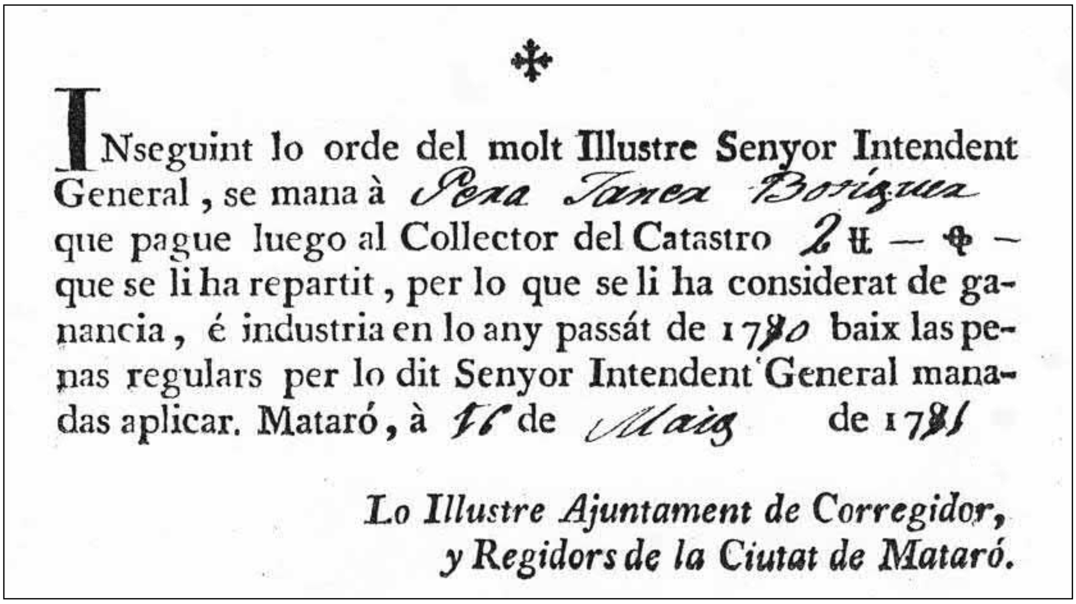

INseguint lo orde del molt Illustre Senyor Intendent General, se mana à Pera Janer Borizuea que pague luego al Collector del Catastro 2 ₶ — — que se li ha repartit, per lo que se li ha considerat de ganancia, é industria en lo any passát de 1780 baix las penas regulars per lo dit Senyor Intendent General manadas aplicar. Mataró, à 16 de Maig de 1781

Lo Illustre Ajuntament de Corregidor, y Regidors de la Ciutat de Mataró.

Notificació de la quota de *Ganancial* a un botiguer de Mataró (Arxiu Municipal de Mataró)

15.- Biblioteca de Catalunya, «Fullets Bonsoms», núm. 4906, edicte de Joseph Patiño del 15 de desembre de 1716.

16.- Nadal Farreras, *La Introducción,* p. 148. Aquest redactat ens fa creure que els cadastres serien avaluats a la Superintendència o Intendència General, on es determinaria la classe que pertocava a cada peça de conreu i, per tant, l'import a satisfer.

17.- Faci-Camarero, «La legislación», p. 102-103, 112.

18.- López Pinilla, *Biblioteca de Hacienda,* V, p. 41-43.

19.- Josep M.Torras Ribé, *Felip V contra Catalunya,* (Barcelona 2005), p. 294-295, 314-315.

20.- AMM, Acords, 11 novembre 1716.

21.- AMM, AH, 80 «Reales órdenes siglo XVIII hasta 1804», núm. 33. Sartine, imposant aquelles normes, pretenia, com diu: «precaver los desórdenes que experimentan, ocasionados, o por la mala intelligencia de las órdenes expedidas, o por los excesos cometidos por las Justicias y Regidores en los repartimientos que hacen por menor entre sus vecinos, o por la malicia y fraude de los contribuyentes en la ocultación de sus bienes»".

22.- Miguel Artola, *La Hacienda del Antiguo Régimen,* (Madrid 1982), p. 243.

23.- Juan Mercader Riba, «Una visión pesimista de la economía catalana después de la guerra de Sucesión», *Estudios de Historia Moderna,* V, (Barcelona 1955), p. 417.

24.- Escrits recollits a Xavier Torres Sans, «Reis, pagesos i llibertats: la fi de les Constitucions catalanes segons els memorialistes de pagès», dins J. Albareda i altres, *Del patriotisme al catalanisme,* (Vic 2001), p. 214.

25.- Nuria Sales, «Els segles de la decadència (segles XVI-XVIII)», dins *Història de Catalunya,* IV, (Barcelona 1989), p. 428.

26.- Jaume Sobrequés i Callicó, *Història de Catalunya,* IX, (Bilbao 1980), p. 129.

27.- Josep M. Torras i Ribé, *Felip V contra Catalunya,* (Barcelona 2005), p. 301.

28.- C. Martínez Shaw-Marina Alonso Mola, *Felipe V,* (Madrid 2001), p. 214.

29.- Jaime Vicens Vives, *Manual de Historia Económica de España,* (Barcelona 1964), p. 540.

30.- Antonio Domínguez Ortiz, *La Sociedad española en el siglo XVIII,* I, (Madrid 1955), p. 42.

31.- AMM, «Repartos», 01, certificació del rector de Mataró al final del repartiment, (10 febrer 1717).

32.- AMM, AH 57/04, Cadastre sense data ni encapçalament, (Còpia).

33.- AMM, AH 57/01-57/03. Els tres cadastres (còpies) són relligats en un sol volum i van sense data (1716?). El tercer d'aquests cadastres ens ha permès de conèixer les classes assignades a les parcel·les agrícoles de Mataró. Així a la vinya de la qualitat se li aplicava la classe 8ª i a la de 2ª qualitat la classe la 13ª. Al camp de 1a qualitat, la classe 9ª, al de 2ª qualitat la classe 15ª, i al de 3ª qualitat la classe 18ª. El bosc de 1ª qualitat la classe 24ª, i el de 2ª la 29ª.

34.- AMM «Repartos», 01, «Repartiment personal de las Industrias dels habitants de la ciutat de Mataró y son terme. Bisbat de Barcelona», (10 febrer 1717).

35.- Pere Molas i Ribalta, *Societat i poder polític a Mataró. 1718-1808.* (Mataró 1973), p. 62-63.

36.- AMM, AH, 74/04. Còpia de l'ordre de Patiño de 8 de maig de 1716.

37.- AMM. Acords, 16 maig 1716, 10 abril 1717; Id. AH, 20, «Llibre de la credenceria» (1717), núm 59.

38.- AMM, Acords, 9 desembre 1716.

39.- Sobre exemples de vexacions i tropells comesos a les cases de Mataró pels militars allotjats, veg. JOAQUIM LLOVET, «Mataró 1715. La qüestió dels allotjaments militars», *VI Sessió d'Estudis Mataronins.* (Mataró 1990), p. 33-64.

40.- AMM, Acords, 12 gener i 20 maig 1720.

41.- AMM, Acords, 20 maig i 5 abril 1720.

42.- EDUARDO ESCARTÍN, «El catastro catalán: Teoria y realidad», *Pedralbes 1*, (Barcelona 1981), p. 258.

43.- AMM, «Repartos», núms. 3, 4 i 6.

44.- AMM, Acords 7 desembre 1724 i 24 gener 1725.

45.- AMM, AH 80, «Reales órdenes», núm. 33.

46.- AMM, Acords 30 abril, 3 maig, 17 i 18 juny 1731; AH 58 (1757); Acords, 25 febrer i 2 desembre 1763.

47.- AMM, Acords, 30 abril 1731. Id., Repartos, 50.

48.- AMM, Acords, 25 agost 1797.

49.- AMM, Acords, 14 maig 1762, 31 març 1775, 23 maig 1777, 18 desembre 1797. Veg. també MOLAS I RIBALTA, *Societat i poder polític*, p. 106.

50.- A partir del 1772 també hi figura el concepte de «Diputado», igualment anomenat «Diputado de Provincia en la Corte» (*cartilla* de 1777). Suposem que es tracta del diputat que des del 1767 representava les ciutats amb vot a corts del Principat i Mallorca en la *Sala de Millones* del *Consejo de Hacienda*. Se sap que el 1771 s'imposà un tribut per a satisfer el seu sou (J. CARRERA PUJAL, *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI a XVIII*, III. (Barcelona 1947), p. 443.

51.- AMM, AH, 74/01, *Cartillas* del cadastre. Per al *Ganancial* a Mataró, veg. MOLAS I RIBALTA, *Societat i poder polític*, p. 67-70.

52.- AMM, Acords, 14 desembre 1767. Veg. també: MOLAS I RIBALTA, *Societat i poder polític*, 106, 110; i del mateix autor, «Resistència fiscal a Mataró. 1757-1766», dins *Fiscalitat estatal i hisenda local, ss. XVI-XIX*, (Palma de Mallorca, 1988), p. 386.

53.- AMM, AH 74/01, «Cartillas», anys 1759, 1731, 1766; Id «Repartos», p. 72 (any 1781) i p. 79 (any 1788).

54.- AMM, AH, «Repartos», 90.

55.- Vegi's aquest increment general de Mataró al segle XVIII a JOAQUIM LLOVET, *Mataró. Dels orígens de la vilal a la ciutat contemporània* (Mataró 2000), p. 193-250.

56.- AMM, AH, 80, «Reales órdenes», núm. 33.

57.- AMM, Acords, 2 maig 1732 i 29 agost 1768.

58.- CARRERA PUJAL, *Historia*, II, p. 391.

59.- AMM, Acords, 31 octubre 1759.

60.- AMM, Acords, 12 i 17 juliol 1737.

61.- Aquesta pedregada no fóra, però, l'única d'aquell any: el 22 de juny n'hi hagué una altra i el 28 de setembre una tercera, que comportà la pèrdua de la collita del vi (AMM, Acords 7 octubre 1737).

62.- AMM, Acords, 18 agost, 17 setembre, 24 octubre 1783.

63.- MOLAS I RIBALTA, *Societat i poder polític*, p. 105.

64.- Entre d'altres; JOAN MERCADER RIBA, «Un organismo piloto en la monarquía de Felipe V: La Superintendencia de Cataluña», *Hispania*, núm. 104, (Madrid 1966), p. 550-566; EDUARDO ESCARTIN, «El Catastro catalán»; E. FERNÁNDEZ DE PINEDO, «Els ingressos de la hisenda reial a Catalunya», *Recerques*, núm. 17, (Barcelona 1985), p. 132; AGUSTÍ ALCOBERRO, «El cadastre de Catalunya (1713-1845): de la imposició a la fossilització», *Pedralbes* 25, (Barcelona 2005), p. 254-255.

65.- Aquest progrés es fa visible a Mataró en l'evolució del salari del mestre de cases, que a l'any 1730 era de 10 sous i es mantingué així fins a 1777 (aprox) en què passà a 12 sous; cinc anys més tard surten salaris de 15 sous, i en l'última dècada del segle en troben de 16 sous 9 diners, 20 sous i 21 sous. En un segle, doncs, aquest salari es va doblar a la nostra ciutat (JOAQUIM LLOVET, «El salari del mestre d'obres a Mataró en el segle XVIII», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm.102, (Mataró 2012), p. 11-13.

66.- MERCADER RIBA, «Una visión pesimista», p. 412.

La figura del periodista mataroní Santiago Vinardell i Palau es presenta als *Fulls* en un article dividit en dues parts. La primera fou publicada en el número anterior, el 111, i la segona és el text que segueix, on Pere Tió i Casas hi explica la trajectòria del periodista des de l'any que es traslladà a Madrid, el 1915.

SANTIAGO VINARDELL I PALAU
1884 - 1936
Periodista
– i II –

MADRID 1915

Santiago Vinardell, en veure que a Barcelona no podia desenvolupar els seus projectes periodístics, va decidir anar-se'n a Madrid a buscar les oportunitats que aquí se li negaven.[1] El 10 d'octubre de 1915 agafava el tren per traslladar-s'hi.

Es trobà aquell Madrid encara pintoresc, poblat de funcionaris i opositors a funcionari, gent de l'alta i la baixa aristocràcia que voleiaven entorn a la cort, i personatges castissos que parlaven i es movien com els dels sainets d'Arniches o de *La Verbena de la Paloma*. Però els temps moderns ja empenyien, i Madrid i el món començaven a canviar; era el segle vint que demanava pas.

Vinardell va presentar-se a Madrid a l'aventura, sense feina, però convençut que se'n sortiria. Primer s'instal·là en una pensió prop de la Puerta del Sol. Havia deixat l'esposa i el fillet a Barcelona i escrivia a casa cada dia; gràcies a aquestes cartes podem saber tots els passos que feia en aquest primer temps de prospecció.[2] El més urgent era buscar feina. Diàriament es deixava caure pel saló de premsa de la Central Telefònica, punt de trobada dels periodistes. Allà començà a donar veus. Hi trobà Artur Mori, de *La Tribuna* de Barcelona qui, al cap d'uns dies, li va dir que algú de Mataró l'estava buscant: era Basilio Gómez, el cunyat de Gaston Klein –gran amic de Vinardell–. Aquest Basilio coneixia tothom, fins i tot aristòcrates que dinaven cada setmana amb el Rei. Li presentà el duc de Maqueda en un sopar, i aquest li digué «Mañana veo a Luca de Tena, y pasado iré a buscarle a usted en mi automóvil para ir a visitarle». La visita va anar molt bé: «Vàrem quedar molt amics i començaré a col·laborar a *Blanco y Negro*» –la revista il·lustrada del propietari d'*ABC*.

LA TRIBUNA

La primera feina de Vinardell a Madrid en un diari la va tenir a *La Tribuna*, un diari que tenia la mateixa capçalera que el de Barcelona i, en aquells moments, participació catalana. No era un rotatiu prestigiós, però s'hi divertí i li valgué per

El 1915 Madrid i el món estaven en plena transformació. Carruatges de cavalls a la Carrera de Sant Jerónimo, tramvies elèctrics a la Puerta del Sol, la Gran Via que es comença a construir.
Fotos: Liborio C. Porset (Archivo Ragel), José Baztan (Hemeroteca Municipal Madrid) i Àlbum fotos Ajuntament de Madrid.

Santiago Vinardell, a l'esquerre, i joves companys de *La Tribuna*, el seu primer diari de Madrid: el caricaturista Lluís Bagaria (carbó de R. Casas), Ramón Gómez de la Serna i Tomasito Borrás, crític de teatre.

donar-se a conèixer com a periodista a Madrid. El més interessant fou la gent que hi trobà: el famosíssim caricaturista català Lluís Bagaria, antic company a *La Tribuna* de Barcelona a qui havia entrevistat i li havia fet cròniques de les seves exposicions. Tomasito Borrás, cèlebre crític i autor teatral, amb qui assisteix a totes les estrenes de Madrid. Ramón Gómez de la Serna, que el convidà a la seva tertúlia, «L'home més interessant del món. Ahir prenguérem el te amb ell i en Benavente. El dissabte a la nit tinc d'anar a Pombo, un cafè on es reuneixen el més granat dels intel·lectuals. Tota aquesta gent em considera molt i parlem de coses transcendentals. Amb un somriure fet a to, se t'obren totes les portes i tots els braços. Són gent deliciosa».

Un dia, qui el buscava per Madrid era un vell adversari de Mataró, el polític liberal i cacic Lluís Moret i Català, que hi anava sovint per qüestions del partit. A Lluís Moret, li agrada parlar amb Vinardell, el convida de tant en tant a sopar, van al teatre, li presenta polítics, periodistes, el porta a la tertúlia de Santiago Alba, on coneix «gent que em va ser molt útil» –escriu Vinardell anys més tard–. «En arribar a Madrid, anava recomanat al senyor Alba. Em va rebre molt bé i va fer-me donar feina de periodista. Anava a les tertúlies de casa seva i amb ell feia viatges com a informador periodístic».[3] Va ser l'inici d'una relació que tindria els seus alts i baixos. Vinardell, que dedicà un capítol del seu llibre *Aleluyas* (1919) a Santiago Alba, sempre manifestà que no va ser mai «albista», encara que sovint defensés iniciatives reformistes d'aquest polític que pretenia modernitzar el sistema.

El 26 de novembre diu a l'esposa «Avui t'escriuré poc, perquè estic fent un article per a *La Tribuna* resultat d'una interessantíssima conversa que he tingut amb En Macià, el diputat que ha renunciat a l'acta i del qual ja parla ara tot Madrid i tot Espanya. Serà un article que farà sensació».

Vinardell assisteix a les sessions del Congrés i explica entusiasmat a la seva dona l'ambient que hi ha. Hi troba vells coneguts de Barcelona: Salvatella, Cambó, Lerroux, Zulueta. L'impressiona Romanones que pronuncia un discurs que farà caure el govern. «Vaig disfrutar de valent» –diu Vinardell a l'esposa.[4]

EL CAFÉ DE POMBO I ALTRES LLOCS PER FER AMICS

On coneix més gent és a la tertúlia del *Café de Pombo,* que capitaneja Ramón Gómez de la Serna –el màxim exponent madrileny de l'avantguardisme que va sorgir en aquell temps de la guerra mundial–. «Allà hi acabaré de conèixer la gent que més m'interessa».[5]

Amb el seu caràcter extravertit va fer-n'hi molts, d'amics a la tertúlia: artistes com el pintor José Gutiérrez Solana, «dilecto amigo»; el periodista i escriptor José Martínez Ruiz «Azorín»; Jacinto Benavente, «un home deliciós»; Juan Ramón Jiménez, «que per mi és el Maragall castellà»; els germans Álvarez Quintero... «Aquests amics em consideren molt i jo els explico les meves actituds i les meves idees sobre art i literatura, i la meva paraula els interessa vivament» –explica Vinardell a l'esposa–.[6] No li costa gaire de convertir-se en un animador permanent de la tertúlia: «Vinardell se sienta entre nosotros como el buen catalán en las buenas Cortes de Cádiz –escriu Gómez de la Serna–. ¡Oh, si todos los catalanes fuesen como Vinardell!».[7]

La seva professió, que el porta a relacionar-se amb tothom, li agrada: de seguida té entrada als ministeris, tracta polítics, artistes, intel·lectuals i la gent més destacada de l'actualitat. Es fa amb els que seran catedràtics i ministres, el socialista Julián Besteiro i Lluís de Zulueta –vell conegut del temps

La tertúlia del Pombo. Ramón Gómez de la Serna, Azorín, Gutiérrez Solana, Manuel Fontanals... A la dreta, retallat, Santiago Vinardell, amb vestit clar. «Jo els explico les meves actituds i les meves idees sobre art i literatura. Em consideren molt».

d'*El Día Gráfico*–, que més endavant els tindrà convidats de vacances a Vilassar; es relaciona amb gent de la premsa i del teatre, pelotaris, aviadors, toreros, intel·lectuals i músics; «A Madrid conec, com podeu suposar, tots els racons» –pot dir, al cap de poc de ser-hi–.[8] «Vaig pel carrer i no em sento foraster: tothom em saluda». S'hi arribà a fer tan popular, a Madrid, que fins i tot el Rei, que el coneixia de les audiències i li seguia els seus articles del diari, acabà tractant-lo de tu.

AMADEU VIVES

Un català que els madrilenys consideraven com un dels seus era Amadeu Vives, el cèlebre autor de sarsueles –el cofundador de l'Orfeó Català i autor de *l'Emigrant*–. Era el crític musical de *La Tribuna* i travà una gran amistat amb Santiago Vinardell. S'arribaren a fer molt amics. Les esposes sortien juntes i Amadeu Vives tingué en Vinardell el seu home de confiança. A l'estiu, les dues famílies tornaven a Catalunya: Vinardell estiuejava a Vilassar de Mar, i des del 1931, a s'Agaró, i Amadeu Vives, a Sant Pol de Mar. S'intercanviaven visites i parlaven dels afers musicals que tenien entre mans amb el mestre Sabater, el cunyat de Vinardell. A Vinardell, sempre li agradava passar uns dies a Mataró. Aprofitaven el temps de vacances per moure's per Catalunya de dalt a baix i parlar amb tothom. «Cada verano, obedeciendo un imperativo sentimental, recorremos Cataluña en fervorosa peregrinación de hijos devotos –escriu Vinardell en un diari de Madrid–. Sentimos la necesidad de pisar tierra catalana y de saturar nuestra alma de paisaje mediterráneo».[9]

Amadeu Vives havia anat a Madrid a buscar l'ambient favorable per a desenvolupar la seva producció artística i hi esdevingué el més destacat i prolífic compositor del *género chico*. L'autor de *Doña Francisquita*, en la seva última hora, va demanar ser assistit per un capellà català i va morir a Madrid entonant el Virolai al costat de Santiago Vinardell, el seu íntim amic de molts anys. No era una deserció, doncs, el que havien fet Amadeu Vives i Santiago Vinardell, sinó que havien anat allà on creien que podrien trobar les millors condicions per als seus objectius professionals.

SANTIAGO VINARDELL, UN CATALÀ A MADRID

Al mes de juliol de 1916, quan només feia vuit mesos que Vinardell havia arribat a Madrid –i ja era redactor de *La Tribuna*–, Miquel dels Sants Oliver el va convidar a escriure per a *La Vanguardia*. Aquesta col·laboració, amb algun interval, es va allargar fins al 25 d'octubre de 1934 i es convertí en la feina més prolongada de la seva vida professional: en varen resultar centenars d'articles que es publicaven a la pàgina dels articles de fons del gran rotatiu de Barcelona. Vinardell s'hi convertí en un articulista dels més llegits: escrivia sobre el costumisme de la vida madrilenya, de l'actualitat política, de les modes, o encenia grans polèmiques, com quan ressuscità l'antiga

Amadeu Vives i Santiago Vinardell, grans amics, dos catalans ben rebuts a Madrid.

aspiració de la Mancomunitat de tenir un port franc a Barcelona que, segons defensava, havia de ser l'Hamburg d'Espanya. Cambó li ho agraí.

La col·laboració amb *La Vanguardia,* la feia compatible amb la responsabilitat de redactor en cap o de director de diaris madrilenys, amb articles que distribuïa per agència a diferents diaris espanyols i americans, i articles en revistes literàries que contenien abundant informació gràfica, com *Blanco y Negro, La Esfera, Nuevo Mundo* o *La Semana* de Madrid, o la *Revista de Oro (el mundo en auto)* i *Mundo Ibérico* de Barcelona. Era molt prolífic: es poden trobar articles seus de la temàtica més variada a *El Imparcial, La Correspondencia de España, Gil Blas –revista literaria–*, i fins i tot a *El Diario de Córdoba*, la *Crónica Meridional* d'Almeria o *El Diario de Reus.*

Un article de Vinardell era garantia de difusió. Es convertí en un home influent. Els seus coneguts de Catalunya, que ho sabien, no dubtaven a recórrer a ell: Pere Corominas li demana que animi Joaquim Mir «el primer pintor català paisatgista, un artista veritablement genial».[10] Manuel Fontanals,[11] el jove mataroní que triomfaria com a renovador de l'escenografia i que adquiriria fama mundial, veu com Vinardell li propaga l'obra.[12] Emili Junoy li envia[13] l'original d'un drama per tal que el presenti a la Margarida Xirgu i l'Enric Borràs –amics de Vinardell del temps de Barcelona que ara triomfen a Madrid, i exalça a la premsa–; Adrià Gual li sol·licita encàrrecs com a conferenciant.[14] Joan Estelrich, que l'escriu per demanar-li que parli d'un violoncel·lista català que actua a Madrid, ho diu ben clarament, perquè ho demana: «tenint en compte el vostre gran interès per l'èxit de tot català de vàlua a Madrid».[15]

A Madrid escrivia en castellà, però sempre va actuar-hi com a català i fent valer el seu prestigi erigint-se advocat dels interessos catalans –amb tots els avantatges i inconvenients de qui fa la guerra pel seu compte.

PERIODISTA COMPROMÈS. L'*HERALDO DE MADRID*

La Tribuna s'anà tornant germanòfila, durant la guerra. La deixà el 1917 quan Miguel Moya, president de la Sociedad Editorial Española, l'empresa periodística espanyola més potent, el va cridar per donar-li la gran oportunitat: «Me gusta como escribe. Es usted un auténtico periodista.

HERALDO DE MADRID
Domingo 2 de noviembre de 1919 — CUATRO EDICIONES
LA AMENAZA DE LOS INTRANSIGENTES
En vísperas del "lock-out".
¡Infelices inquilinos!
La aldea española.

Els editorials *–fondos–* de Vinardell es publicaven a primera pàgina.

Además, es liberal y francófilo. Sinceramente, le necesito, y a usted le es conveniente entrar en el *Heraldo* para su carrera periodística y, tal vez, política…».[16] Li confià una tasca de gran compromís, la redacció dels editorials del vespertí més important de Madrid, l'*Heraldo de Madrid*. Els editorials, que a Madrid en deien «fondos», anaven destacats a primera pàgina i, sovint, firmats per l'autor. Els de Vinardell acostumaren a ser polèmics i molt compromesos políticament.

Vinardell era conscient del gran paper que tenien els periodistes en la societat moderna:

> «La responsabilidad de los que tenemos una pluma en la mano y unas páginas donde exponer nuestros pensamientos –esa Prensa que según Carlyle es la verdadera Iglesia de un país moderno y trabajador– será siempre, y lo es mucho más ahora, una de las más graves responsabilidades».[17]

Assumí aquestes responsabilitats amb valentia: durant la Guerra Mundial criticà amb duresa la posició neutralista de Cambó, a qui qualificava de representant dels interessos d'un «poble de mercaders»; quan s'acabà el gran negoci de la neutralitat en la guerra, el 1919 –l'any de les grans vagues, el lock-out i el pistolerisme–, no dubtà a acusar la patronal, els empresaris i el Govern de ser els causants de la violència obrera, per la seva intransigència davant les demandes dels treballadors; exigia que es plegués de perseguir els sindicats obrers i postulava per una legislació posada al dia que propiciés la negociació. Reconeixia que hi havia empresaris conscients de la necessitat de canviar les coses; ell denunciava els altres, els intransigents, que qualificava d'anacrònics i pro-

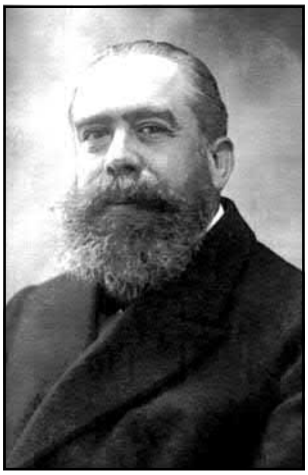
Miguel Moya li confià des del 1917 els editorials del diari liberal i francòfil *Heraldo de Madrid*, el principal vespertí de Madrid.

vocadors, i de cecs davant del que passava en el moviment obrer mundial: «No quieren creer en las necesarias transformaciones del régimen capitalista y del actual sistema económico».[18]

Vinardell tenia les coses ben clares ja dels seus anys de periodisme de lluita a Mataró. Sabia que era necessari modernitzar el país i tenia un model: «Conviene que nos acostumbremos a mirar hacia Europa». L'Europa liberal, democràtica, progressista i educada, és clar. «Quisiéramos tener la suerte de sabernos mover en ese justo medio. Ni con la plebe descamisada, ni con la plebe de levita y casaca». La transformació social s'ha de fer amb noves lleis laborals i amb una nova política econòmica i fiscal «Toda renovación ha de girar, fatalmente, alrededor de los problemas económicos, que son los verdaderos problemas que desde hace años nos plantea la realidad».[19] Ell, que afirma que la medul·la de tots els problemes –també els de les ambicions autonòmiques de Catalunya– està en l'economia, recorda com les reformes econòmiques projectades per Santiago Alba el 1916 foren condemnades al fracàs per l'actitud obstruccionista dels partits de l'oposició, començant pel de Cambó, a qui sempre mirà de mal ull.

En un editorial a l'*Heraldo de Madrid*, del 2 de novembre de 1919, titulat «La amenaza de los intransigentes», demana que, igual com s'emplenen les presons amb obrers vaguistes, que també s'hi tanquin els patrons que fan el lock-out, i denuncia les pretensions de les patronals davant del Govern, de recórrer a la força dels sabres per restablir l'ordre. Vinardell afirma que convé donar la veu als empresaris sensats capaços d'iniciar el diàleg i d'establir les bases d'una legislació justa, «y habremos evitado la guerra social». És la seva preocupació de sempre: la conciliació i l'entesa amb la classe obrera, i mantenir els militars ben apartats dels afers polítics.

La seva capacitat d'influir no la limitava al que escrivia a les pàgines dels diaris; si convenia, es dirigia directament als polítics, fos Lerroux, Primo de Rivera o Santiago Alba. Aquest darrer, que sent ministre impulsà ambiciosos projectes per a regenerar la política i modernitzar el país, confessà en una carta a Vinardell: «Con razón esperaba yo encontrar en sus informaciones enseñanza y advertencia. Me son muy útiles e interesantes sus atinadas reflexiones en su carta confidencial. […] ¿Cómo no he de reconocer la necesidad de variar de procedimientos…?».[20]

HOY, EXPERIÈNCIA EFÍMERA

A finals de 1919, a causa d'uns conflictes sindicals amb l'empresa, una colla de periodistes de l'*Heraldo de Madrid* abandonen el diari i en funden un de nou, *Hoy* i elegeixen Santiago Vinardell director.[21] El diari *El Globo* se'n fa ressò amb grans elogis a Vinardell:

> «Periodista brillantísimo, que, al sentimiento y la preocupación de la forma, propios de un alma de artista, une un pensamiento vibrante, cultivado. Santiago Vinardell acaba de recibir la consagración, que podríamos decir jerárquica, de su valer positivo, con su nombramiento de director del joven y popular diario gráfico de la noche.
>
> Las largas y brillantes campañas que tan relevantemente destacaron la personalidad del joven e ilustre periodista, primero, en las páginas de *La Tribuna,* y luego, en las de *Heraldo de Madrid* […]».[22]

Santiago Vinardell tenia trenta-cinc anys, només en feia quatre que era a Madrid, i ja s'havia guanyat un nom i un prestigi.

Els principals polítics, tant de dretes com d'esquerres, accedien a ser entrevistats per ell. Al diari *Hoy* inicia el maig de 1920 una sèrie d'entrevistes als més destacats líders de l'esquerra espanyola sota el títol de «¿Qué opinión le merece el Gobierno?». Fa periodisme i li agrada crear polèmica i opinió política. Crida vells companys de Barcelona a col·laborar al nou diari: Gabriel Alomar i Eugeni d'Ors. Josep Maria Junoy l'escriu per oferir-se com a corresponsal de Barcelona de la secció artística i literària i, si és necessari, diu que està disposat a traslladar-se a París.[23]

Vinardell confiava en els amics capitalistes de Santiago Alba per a consolidar financerament el nou diari. El polític l'escriu per dir-li que «Las gentes están asustadas y nadie quiere sacar una peseta del bolsillo».[24] Per a Vinardell era una excusa de mal pagador, que el va fer renyir amb Santiago Alba fins al punt de «no poder-lo veure ni en pintura». Aquest, en un intent de voler quedar bé, va oferir la direcció d'*El Norte de Castilla* a Vinardell, però el mataroní no estava per

La política reformista de Santiago Alba va rebre sovint el suport de Santiago Vinardell, que manifestà que mai no fou albista.

anar-se'n a viure a Valladolid perquè tenia projectes molt més ambiciosos.

INSPIRADOR D'*INFORMACIONES*

Vinardell feia articles de col·laboració per a *La Correspondencia de España*, un dels diaris d'empresa més antics de Madrid, i estava molt ben relacionat amb el seu director, Leopoldo Romeo. S'apreciaven. Romeo havia llegit uns «Apuntes para la creación de un periódico diario»[25] que Vinardell havia escrit uns anys abans –i que no serviren per engrescar cap capitalista a arriscar-hi diners–. El nou diari, segons aquests apunts, s'hauria de dir «La Información. Diario independiente». El 1922 va morir el propietari de *La Correspondencia de España* i Romeo provà d'introduir al vell rotatiu madrileny les reformes que proposava Vinardell, però els hereus no s'hi avingueren. Es decidí de fundar-ne un de nou inspirant-se en els «Apuntes» de Vinardell. Romeo envia una carta a Santiago Vinardell i li diu «Se llamará *Informaciones. Diario independiente.* Ofrezca las corresponsalías a los amigos que me indica. Usted, si le place, será redactor jefe».[26]

Una de les corresponsalies va oferir-la a un jove Josep Pla que començava a rodar per Europa. Pla, el mes d'abril de 1922, li envia vuit articles des de Gènova –on s'està celebrant la Conferència Econòmica Internacional convocada per la Societat de Nacions– i li reclama insistentment el xec «que m'ajudaria a resoldre aquest inquietant problema econòmic».[27]

El diari va sortir el 24 de gener de 1922 i es presentava amb moltes idees innovadores proposades per Vinardell: a la primera pàgina hi havia, resumides, les dues notícies més destacades del dia –la nacional i la internacional–, que es desenvolupaven a l'interior. El diari tenia una abundant informació gràfica i una presentació clara i directa. Aviat *Informaciones* es va convertir en el gran diari independent de la nit. La mort de Leopoldo Romeo i el canvi de propietaris va fer que Vinardell es convertís en un col·laborador fix durant tot el període de la Dictadura; va trampejar la censura per exposar sempre les seves idees progressistes, fins i tot quan el diari passà a mans del financer de pocs escrúpols Joan March –que el deixà fer–. Els articles de Vinardell, sempre de gran profunditat política i qualitat literària, donaven prestigi al diari. Durant tot l'any 1931, ja proclamada la República, va seguir a *Informaciones* amb articles d'una gran ponderació i clarividència sobre la nova conjuntura política acabada d'estrenar, fins que va veure que

VIGKA
SAVIA CAPILAR
Evita la caída de pelo

INF

MADRID.—AÑO IX.—NUMERO 2.590

EVOLUCION O REVOLUCION

La conquista de la democracia

Por Santiago VINARDELL

El día que España despierte—ya pone cierta fruición en desperezarse—se en contrará ágilmente apta para el ejercicio de la democracia en una proporció no igualada por país alguno. Su largo sueño le habrá proporcionado esas cuan tiosas reservas de energía de que habló Keyserling a Preteceille mientras Bagarí bordaba su tapiz mongol. Durante este sueño vivió, claro está, alejada de tod contacto con las conquistas democráticas del mundo moderno. A lo sumo, su ojos adormilados entrevieron el desfile de ficciones democráticas iniciadas po

Informaciones es va promoure a partir de les idees de Vinardell, que en fou redactor en cap i hi va escriure del 1922 al 1931 articles de gran influència política, que es destacaven a primera pàgina.

no es podia moure al diari amb la llibertat que hi havia tingut i retornà a l'*Heraldo de Madrid*, que ja dirigia el seu amic Fontdevila. Seguien les seves col·laboracions fixes a *La Vanguardia*, i a *El Día Gráfico* i *La Noche* de Barcelona –que havia reprès en tot el temps de la Dictadura, i que s'allargaren fins a l'abril de 1936.[28]

POLIFACÈTIC, COM SEMPRE

Vinardell no abandonà en cap moment l'antiga afecció pels escenaris i l'espectacle: es podien sentir cançons escrites per ell a la ràdio i en discos de Marcos Redondo; amb una colla de joves autors organitzaren una companyia teatral que els representava obres al Teatro Español de Madrid: ell hi estrenà el sainet *Los Peliculeros* (1921). El 26 d'agost de 1926 *La Vanguardia* dóna la notícia que el mestre Josep Sabater –el seu cunyat i director de l'orquestra del Teatre del Liceu–, té a punt d'estrenar la sarsuela «Enrique de Montesa» i que «los que la conocen aseguran que se trata de una música originalísima, con el frescor de la antigua zarzuela española y una orquestación espléndida. El libro lo han escrito nuestro distinguido colaborador Santiago Vinardell y el periodista madrileño F. Moya Rico».

En plena Dictadura, el 1928, publica *Genios y Figuras*, un llibre que, a primera vista, sembla d'humor però que en el fons és un retrat dels grans canvis en les modes i els costums que arriben en els *feliços anys vint*: hi fa contrastar personatges de vida i aspecte vuitcentista amb joves que escandalitzen amb la seva modernitat. Està il·lustrat per *Soka*, pseudònim del seu amic mataroní Francesc Fontanals i Matheu, germà de l'escenògraf.

El 1928 publica *Genios y Figuras* amb dibuixos de Soka –el mataroní Francesc Fontanals–. El dedica al company en la «conspiració Cavalcanti» contra la Dictadura, Antoni Miracle, que va ser detingut i empresonat.

A Vinardell, no li ha fet mai ànsia acumular responsabilitats: ara és Secretari delegat a Madrid del Grupo de Acción y Estudios Político-sociales[29] del qual formen part l'advocat i home de negocis Lluís Marimon i Carbonell –amb qui promourà un partit polític–, i personalitats com l'antic director de l'*Heraldo de Madrid* i ministre José Francos Rodríguez, i altres polítics catalans i espanyols; el 1923 accepta el càrrec, també de delegat a Madrid, de la Quinta de Salut l'Aliança i, per si encara no en té prou, se'l designa vocal de la Junta Directiva de l'Asociación de la Prensa de Madrid (1929, 1930) quan aquesta associació la presideix José Francos Rodríguez i inauguren el Palacio de la Prensa. Però veurem com els càrrecs més importants els rebrà un cop proclamada la República.

CONTRA LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA

El diari madrileny *La Acción*, del 8 d'agost de 1923, informa que «El periodista Santiago Vinardell y el abogado señor Marimón han participado al gobernador civil [de Barcelona] la constitución de un nuevo partido denominado Democracia Catalana». Havia de ser valent, per embolicar-se en un partit, en aquests anys de tanta inestabilitat política i d'inseguretat al carrer. Al cap d'un mes d'haver-se constituït Democràcia Catalana, el capità general de Catalunya Miguel Primo de Rivera proclamava la Dictadura.

El general rebia l'aplaudiment de la Lliga i de la burgesia catalana. Vinardell, al contrari, sempre va ser recelós a la participació dels militars en la política i, sense dubtar-ho, s'oposà al nou règim amb tots els seus recursos: a través de la premsa, discutint personalment amb el dictador, i també de sotamà, participant en una conspiració que es va promoure l'estiu de 1924[30] encapçalada per l'advocat català a Madrid Tomàs Benet, un militar que restava a l'ombra, i polítics aliens al sistema dinàstic. A Catalunya, se sap que hi participaren alguns elements de la Lliga –Antoni Miracle i Trias de Bes–. Vinardell era a Vilassar de vacances i estava en contacte amb Tomàs Benet, per correu i amb visites personals a Madrid i a Sant Sebastià. Vinardell redactà el manifest dels conspiradors, que articularien la seva acció a través del partit Democràcia Catalana: es pretenia el retorn a la normalitat constitucional amb la convocatòria d'eleccions, el reconeixement de les aspiracions de Catalunya, l'aplicació d'una política d'esquerres, i no es qüestionava la monarquia –que l'havien de pressionar per a destituir el dictador i retornar a la normalitat.

Uns mesos després de tots aquests moviments, la policia va identificar alguns membres del grup, que varen ser detinguts i empresonats.[31] Vinardell se'n salvà perquè no fou descobert ni el delataren. Tot plegat acabà com altres conspiracions i actes de protesta que es varen organitzar contra la Dictadura, que fracassaven però servien per posar de manifest el desig de normalització de la vida política i per anar erosionant el règim.

Per a Primo de Rivera tots els polítics, excepte Cambó, eren «ladrones, burros y cobardes»,[32] i el polític que encarnava tots els mals era «el depravado y cínico ministro» Santiago Alba, a qui féu processar. Vinardell estigué durant tota la Dictadura en contacte amb Santiago Alba, que hagué d'exiliar-se a París. S'escrivien, i el visità a París i a Biarritz.[33] El Tribunal Suprem va resoldre en favor de Santiago Alba i el dictador, que es va sentir desautoritzat, ordenà que no es publiqués la

sentència a la premsa. Vinardell burlà la censura i la notícia fou un èxit periodístic. Primo de Rivera furiós el va cridar al seu despatx, però Vinardell justificà que la seva obligació de periodista era informar degudament.

La Lliga es veié humiliada quan el dictador no tingué cap escrúpol a perseguir la llengua i la cultura de Catalunya. Vinardell respongué amb contínues campanyes de premsa aquesta obsessió dels militars contra Catalunya i la seva cultura: «No es posible saber hasta qué punto los catalanes amamos nuestro idioma...»;[34] no cessà d'explicar[35] l'alt nivell de la cultura catalana, que havia traduït els clàssics grecs i llatins a la col·lecció Bernat Metge, o «Els nostres clàssics» –que ell coneixia tan bé del seu temps als Estudis Universitaris Catalans–, i denunciava el tracte a què era sotmès el català «en el solar hispano».[36] Des de la premsa de Madrid i de Barcelona va lloar els escriptors i intel·lectuals castellans que el març de 1924 dirigiren al president del directori militar el «Mensaje de elogio y defensa de la lengua catalana» que tingué tant de ressò.

El gener i el febrer de 1930, Vinardell va escriure diversos articles a *La Vanguardia* on censurava severament la Dictadura. Va tenir la resposta de la direcció del diari pregant-li que, temporalment, deixés d'enviar-hi articles. Ramon Godó, l'amo de *La Vanguardia*, li envià un llarg escrit justificant la mesura i recordant-li que:

> «¿Ha olvidado amigo Vinardell la semana trágica del año nueve, la revolución del diecisiete, las semanas sangrientas del periodo sindicalista? Vino el General Primo de Rivera y concluye con el fantasma de Marruecos. El problema sindicalista de aquí es amordazado. Las huelgas terminan. Las carreteras mejoran. Crea la censura para la prensa y yo lo aplaudo. […] Y usted, amigo Vinardell, […] escribió para La Vanguardia un artículo inoportuno e inexplicable contra este caudillo….».[37]

La Vanguardia era *La Vanguardia.* Vinardell seguí escrivint-hi, però parlant d'altres coses.

AL SERVEI DE LA REPÚBLICA

Segons totes les cròniques, la diada de més gran entusiasme popular de tot el segle vint és el 14 d'abril de 1931, la proclamació de la República. Vinardell s'hi engresca. Està convençut que comencen uns altres temps, els que permetran construir el nou ordre polític tan anhelat, aquell que propugnava quan tenia vint anys des de les organitzacions polítiques i els diaris que havia contribuït a fundar a Mataró. S'hi lliura amb emoció, però amb serenitat i cautela. «Jo ja estic a les llistes de Marañón, Ortega y Gasset i Pérez de Ayala».[38] Fins al desembre de 1931 escriu uns articles que són exemple de clarividència i lucidesa a *Informaciones* i, després, a *l'Heraldo de Madrid*, el diari d'ideologia republicana de més difusió a tot Espanya, propietat ara dels germans Busquets de Canet de Mar i que dirigeix un vell amic de Vinardell, Manuel Fontdevila, aquell jove que havia enviat de corresponsal de guerra a França, a l'època d'*El Día Gráfico*.

Vinardell sosté que la República ha de ser liberal, democràtica i socialitzant «hasta ese punto difícil de armonía en que las concesiones no puedan perturbar la economía nacional». Socialitzant «fins a un punt», doncs.

És prudent, Vinardell, perquè sap que el nou règim neix molt fràgil i que les presses i els extremismes el poden fer fracassar: «Los galeotes del extremismo rojo ¿Qué buscan? ¿Otra dictadura? Por poco que se empeñen la tendrán».[39] Ho endevina. És conscient que les dretes s'oposen a les reformes i que els militars no cessaran de conspirar. Al cap de tres mesos d'haver escrit això, ja en té la prova amb la sublevació del general Sanjurjo, «la Sanjurjada» del 10 d'agost de 1932, que no és més que un petit assaig del que passarà quatre anys després. En el mateix article Vinardell critica els que exigeixen al Parlament espanyol l'acceptació íntegra de l'Estatut de Núria. «Somos muchos los catalanes que no queremos hacernos cómplices de los extremismos entorpecedores de la buena marcha de la República». Vinardell havia estat un jove nacionalista, però sap el perill que s'amaga darrere la furiosa resistència espanyola a les pretensions catalanes.

Està convençut que, per a consolidar el nou règim, és necessari avançar amb molta prudència, perquè els grups més conservadors, des del primer dia, no han acceptat la República ni les reformes que pretén implantar, i aprofitaran qualsevol ocasió per liquidar-la. El 17 d'abril de 1931, escriu a *Informaciones*:

> «Ya tenemos República. […] Hay que labrar su pedestal, capaz de resistir a todos los embates. Primero, la República arraigada, sólida, potente y con el orden y la disciplina fortaleciendo su autoridad. […]
>
> El enemigo nos acecha desde sus cavernas troglodíticas. Se burla de nuestro entusiasmo y murmura entre dientes "En cuanto el socialismo se les impaciente, el comunismo hundirá sus garras en su débil República que empieza a andar.

Com cada any, de vacances a Vilassar de Mar. D'esquerre a dreta: Margarida Parera –esposa del mestre Sabater–, el mestre Josep Sabater i Sust, Margarida Sabater Parera, la mare del mestre Sabater Rosa Sust i Mir, Eulàlia Sabater Sust –germana del mestre Sabater–, Francesca Sabater Sust –esposa de Vinardell–, Joan-Ernest Vinardell Sabater –fill de Vinardell– amb Rosa Sabater i Parera –filla del mestre Sabater, futura pianista–, Santiago Vinardell i Palau, i Rossita Sabater Sust –germana del mestre Sabater–; asseguda a terra, la filla de la Rossita.

> Cataluña iniciará la desbandada cantonalista. No es posible que se pongan de acuerdo fuerzas tan dispares como las que han contribuido al advenimiento de la República… Estallarán sus rivalidades, se sucederán unas cuantas dictaduras, y la Monarquía otra vez". Es la consigna de los reaccionarios, y se alegran».

És una mostra de la seva perspicàcia, del mateix moment de proclamar-se la República. És conscient que hi ha molta feina a fer. De fet, tot està per fer. Calen reformes econòmiques, legislatives, laborals, en l'ensenyament, reconduir els militars. Molts problemes tenen la seva causa, encara, en la ignorància de la població. Això, ho explica quan comenta els fets tràgics de Castilblanco (desembre de 1931), que posaren d'actualitat la situació de misèria i endarreriment de molts llocs d'Espanya:

> «No basta pensar en la escuela para niños. Es más perentoria la necesidad de crear en los páramos de la triste España analfabeta escuelas para adultos. Hay que emprender resueltamente y con ardor de cruzada apostólica la redención de los pobres españoles cautivos de la ignorancia».[40]

Mai no és un demagog, ni un simple teòric, al contrari, sempre es presenta amb projectes concrets: és fundador, inspirador i membre de la directiva de la Asociación Hispanoislámica (1932) que té per objecte intensificar les relacions comercials amb els països musulmans. Se'l designa vocal de la junta directiva de l'Institut Català de la Marina Mercant (1931) en reconeixement a les seves campanyes en favor del port de Barcelona i de la marina mercant, o membre del Patronat de la Costa Brava, per la difusió dels encants d'aquesta part del litoral català i per les idees que ha aportat per a la promoció del turisme; els ministres i els caps del govern el reben i se l'escolten. És el seu moment.

No ha deixat *La Vanguardia* i ja fa anys que es va reintegrar al diari que havia fundat a Barcelona, *El Día Gráfico*, i també al vespertí de la mateixa empresa, *La Noche* –el nou nom de l'antic *La Tribuna*–, unes capçaleres que han passat a ser propietat de Joan Pich i Pon, el pintoresc empresari i polític del partit Republicà Radical de Lerroux i que arribà a alcalde de Barcelona i a governador general de Catalunya.[41]

EL SOMNI DEL GRAN DIARI DE LA REPÚBLICA

Veu que ja és l'hora de tenir, definitivament, el gran diari que sempre ha ambicionat. Escriu un documentat informe (1932) per a promoure el gran diari modern que ha de tenir la República, i el dirigeix a les organitzacions polítiques republicanes per implicar-les en el projecte.[42] El llarg títol de l'informe ja és molt explícit: «La reconstrucción española. Memoria sobre la fundación de un gran diario, en Madrid, destinado a iniciar e impulsar el periodo constructivo», i la presentació que en fa, encara ho és més, d'explícita:

> «Con la proclamación de la República Española todos venimos obligados –creo yo– a colaborar a su afianzamiento y a labrar su grandeza. Cada uno desde la especialidad a que ha consagrado sus actividades. Mi profesión de periodista me exige la ofrenda de mis conocimientos técnicos, mi experiencia y mi visión del porvenir.
>
> Para lograr la realización de estos propósitos, escribo esta Memoria que va respaldada por mis gestiones directas cerca de los elementos capaces de comprender la necesidad urgente de llevar a la práctica la creación del gran diario que hace falta aquí.
>
> Santiago Vinardell. Madrid, 1932».

Detalla, en la Memòria, com han de ser la Direcció, els redactors, els corresponsals a Espanya i a l'estranger, les diferents seccions que ha de tenir el diari i no s'oblida de l'aspecte financer de l'empresa. En els «Propósitos» és on manifesta el seu entusiasme pel nou temps que comença i concreta la línia que ha d'adoptar el nou diari:

> «La República Española necesita contar con el apoyo decisivo, constante y abnegado de un gran órgano periodístico, de positivo y auténtico prestigio […] que sea lo que *The Times* es para el Imperio Británico y *Le Temps* para la República Francesa: equilibrio y moderación; sensatez y tolerancia. Amplia visión, desde un punto de vista elevado, de la política nacional y extranjera. En vez de lucha, templanza. Y oponiendo a la polémica apasionada un frío razonar. […] a base de un programa ampliamente liberal y democrático, a la europea, que comprenda las más elevadas aspiraciones de la España que renace…».

En aquestes declaracions Vinardell reflecteix el seu coneixement de la indústria periodística, del periodisme mundial, i també el seu pensament d'home que desitja el progrés del país per la via liberal, tolerant i democràtica, encara que ja ens ha fet saber els seus temors, que es compliran fatalment i impediran que prosperi, no sols el nou projecte periodístic, sinó les grans il·lusions que s'havia fet amb la República acabada de néixer.

SANTIAGO VINARDELL I ALEJANDRO LERROUX

Es guanya bé la vida, Vinardell: té el domicili a l'Avenida del Conde de Peñalver, 20, en un pis senyorial amb minyona, al primer tram de la nova Gran Via madrilenya, un lloc nou i de prestigi, té telèfon i automòbil, viatja, el noi li fa carrera, a l'esposa Paquita li agrada alternar... Té propietats a Barcelona i a Mataró, i el 1931 es construeix un bonic xalet a s'Agaró, a la Costa Brava...

El seu amic Amadeu Vives també hi compra una parcel·la per fer-s'hi una casa, a s'Agaró, al costat de la seva. En una carta de Vinardell al músic, l'anima a construir-se-la-hi ben aviat i li

L'Avenida del Conde de Peñalver –la Gran Via–, on té el domicili la família Vinardell.

Dues personalitats estretament relacionades amb Vinardell, Alejandro Lerroux, president del Govern, i Julián Besteiro, president de les Corts de la República, que havia estiuejat a Vilassar de Mar convidat per Vinardell.

canta les excel·lències del lloc. Aprofita l'escrit per parlar de la salut, de la família, dels assumptes musicals entre Amadeu Vives i Josep Sabater, i també de política. La carta és del 15 d'octubre de 1931, quan tot just fa mig any que s'ha proclamat la República. Vinardell parla del paper d'Azaña en aquells moments, però, tot seguit, fa un gran elogi de Lerroux, el polític que tant havia menyspreat quan estava a Catalunya:

> «Què me'n dieu de lo de l'Azaña? Crec que és l'home que convenia en aquest moment d'exaltació de les turbes. És rectilini com un Robespierre, un Loiola o un Lenín, i capaç de clavar llenya als pertorbadors anarquitzants i als aristòcrates conspiradors d'opereta. La República està en bones mans. Lerroux, o el polític, ha sigut l'home hàbil, lleial i prudent. Es guarda per a demà. Avui cal un temperament de ferro que no s'admeti de raons. Després vindrà el dúctil i contemporitzador, que serà ell. És un gran polític a la francesa».[43]

El moment de Lerroux va arribar –fou tres vegades president del Govern de la República–. Vinardell ho havia endevinat. Lerroux havia deixat enrere la seva política demagògica i revolucionària per a convertir el partit Radical en una opció de centre-dreta[44] amb la intenció de fer una alternança de Govern amb el centre-esquerra que encarnava l'Acción Republicana d'Azaña. La fórmula hauria de permetre consolidar el nou règim i evitar que basculés cap als extrems. Vinardell defensà a la premsa aquesta política i s'afilià al partit de Lerroux[45] perquè havia entès molt bé aquesta estratègia, encara que els actors de la política, i les circumstàncies del moment, varen impedir que prosperés, com veurem.

El mes de desembre de 1934, essent Alejandro Lerroux president del Govern de la República –amb alguns ministres de la CEDA–, Santiago Vinardell és designat Director de l'Oficina del Patronat Nacional de Turisme a París, amb responsabilitat per a tot Europa. De seguida es trasllada amb la família a exercir el seu flamant càrrec a la capital de França, el país pel qual tant s'havia compromès durant la Guerra del 14. S'hi troba com a casa. L'esposa, contentíssima; el noi, que ja era a París a preparar-se per a la carrera diplomàtica i anava a la Sorbona, entusiasmat. Podia ser l'inici d'una carrera política, per al prestigiós periodista. En les anades i vingudes, quan passa per Barcelona, sempre entra a visitar Pich i Pon. Feia poc que s'havien produït els Fets d'Octubre a Catalunya, l'Estatut estava suspès en part i el president Lluís Companys i els consellers de la Generalitat, empresonats. El govern de Catalunya es va encarregar a *gobernadores generales*. Som al Bienni Negre. Vinardell es va sentir molt afectat pels Fets d'Octubre i la revolta d'Astúries, ell que havia advertit, ja el 1931:

> «Necesitamos hombres de espíritu clásico, capaces de construir una República serena, equilibrada, sólida y armoniosa como un Partenón. Lo demás sería exponernos a inevitables derrumbamientos y a la vuelta a pasadas situaciones de oprobio. Y tener que volver a empezar».[46]

L'AFFAIRE STRAPERLO, LA GUERRA

Sembla que, ja situats en el poder i amb autoritat per administrar pressupostos, el líder radical i el seu cercle més proper encara mantenien la pràctica, que els havia donat tan mala fama, de posar la mà al calaix per a subvenir les necessitats del partit –o per a desviar cabals cap a les seves butxaques–.[47] Quelcom no gaire diferent del que feien els socialistes d'Indalencio Prieto, que tampoc no eren mancos, segons que ho denuncia Lerroux en les seves memòries –amb detall de fets i beneficiaris.[48] *Nihil novum sub sole.*

Vinardell era un habitual del *hall* del Palace Hotel. Allà, hi trobava la notícia parlant amb ministres, polítics de tots els partits, alts funcionaris, periodistes, empresaris i catalans que anaven i

Daniel Strauss, a primer terme.

LA VANGUARDIA Pág

UN DOCUMENTO IMPORTANTE

El escrito de Strauss dirigido al Presidente de la República

DETALLADA ENUMERACION DE LOS HECHOS SEGUN EL DENUNCIANTE

Pide en concepto de indemnización 85.000 florines por lo menos

LA CARTA DE STRAUSS A S. E.

Texto de la carta y relato de Daniel Strauss, que han sido examinados por la Comisión

A continuación reproducimos íntegramente la carta de Daniel Strauss y el relato que la acompañaba, puestos en manos del Gobierno por el señor presidente de la República:

sidente, quien, sin embargo, rehusó, alegando la presencia de Aurelio Lerroux durante el examen de la mesa. Vinardell es un periodista: me declaró formalmente que, además de Aurelio Lerroux, él estaba también a mi disposición en calidad de representante de Alejandro Lerroux y de Pich y Pon. Me contó también que era amigo íntimo de Alejandro Lerroux y su hombre de confianza. Vinardell debía recibir 25.000 pesetas por sus servicios, de las cuales recibió, efectivamente, 13.500.

Dos días después, Aurelio Lerroux me dijo ha-

Una carta de Daniel Strauss al president de la República va fer esclatar l'escàndol Straperlo. La premsa en va anar plena.

venien de Madrid per fer negocis. Fins i tot se l'hi havia vist dinar amb el vell amic Emili Junoy i la Mata-Hari. Com que coneixia tothom, li era molt senzill facilitar contactes i desencallar assumptes amb l'Administració. La Quinta de Salut La Aliança de Barcelona, per establir-se a Madrid, va nomenar delegat Santiago Vinardell, que va fer tots els tràmits, va gestionar la construcció de la seu i, fins i tot, es va encarregar de presentar la Mútua al Rei. La Paramount Films el va fer representant oficiós de la productora a Espanya. Vinardell sempre sabia quina porta havia de picar.

Un dia de juliol de 1934 va conèixer un personatge estrany, a Madrid, Daniel Strauss –per a qui va complir uns encàrrecs–, però, en adonar-se de quin peu calçava, segons ell, va trencar-hi les relacions a l'octubre del mateix any.[49]

Amb data de 5 de setembre de 1935, quan ja feia mesos que Vinardell era a París, Daniel Strauss enviava un llarg escrit al president de la República Niceto Alcalá-Zamora explicant-li que havia estat enganyat, fins a portar-lo gairebé a la ruïna, per una sèrie de persones relacionades, la majoria, amb el Partit Republicà Radical d'Alejandro Lerroux. Strauss afirmava que havia lliurat diners a alts càrrecs de l'Administració, i fins i tot, al nebot i fill adoptiu de Lerroux, per tal d'obtenir autorització per a poder explotar un joc, *straperlo*, al Gran Casino de San Sebastià i, després, a l'Hotel Formentor de Mallorca. Com que, al final, aquests permisos administratius no varen arribar, demanava una compensació per les pèrdues que se li havien ocasionat. Era un xantatge que feia esclatar el que s'ha conegut com l'escàndol *Straperlo*.

«Vinardell es un periodista: me declaró formalmente –diu Daniel Strauss en l'escrit– que, además de Aurelio Lerroux, él estaba también a mi disposición en calidad de representante de Alejandro Lerroux y de Pich i Pon. Me contó también que era amigo íntimo de Alejandro Lerroux y su hombre de confianza. Vinardell debía recibir 25.000 pesetas por sus servicios, de las cuales recibió, efectivamente, 13.500». Strauss explica que Vinardell era apoderat de Lerroux i de Pich i Pon, i que tindria dret a un 5% dels beneficis del negoci, si tot sortia bé.

Vinardell i Pich i Pon es varen afanyar a desmentir aquestes afirmacions i a dir que s'havien apartat de Daniel Strauss així que es varen adonar de la mena de personatge que era.

La premsa en va anar plena, del cas. Es va formar una Comissió Investigadora al Congrés dels Diputats, que va emetre el seu dictamen el 25 d'octubre de 1935. Tots els implicats amb càrrecs oficials foren suspesos cautelarment de les seves funcions –Vinardell, del seu càrrec de París– i es passà l'esclariment definitiu als tribunals de justícia.

El jutge especial Ildefonso Bellón, que es va fer càrrec de la instrucció de l'assumpte va dir que tot plegat, tal com pensava el comte de Romanones, era un «affaire de calderilla». Al capdavall, l'intent de negoci d'Strauss no havia

arribat a consumar-se. Vinardell, convençut de la innocuïtat del seu comportament, es tranquil·litzà en poder-se explicar davant del jutge instructor, i esperava fer-ho en el judici oral, quelcom que no havia pogut fer amb la Comissió Investigadora del Congrés perquè no se'l cridà. El 9 de març de 1936 el jutge instructor dictava l'acte de processament pels delictes imputats, «que llevan tras de sí penas de escasa duración» i, per això, va acordar la llibertat provisional dels encartats. El judici no es va arribar a celebrar. Però hi havia molts interessats a magnificar l'assumpte i a convertir-lo en un escàndol polític.

Quan tot just els tribunals havien començat les seves diligències va esclatar un altre cas, l'escàndol Nombela –o Tayà–, que també perjudicava el Partit Radical. La crisi de govern estava servida. Els enemics del Partit Republicà Radical, i els que volien fer fracassar la República, s'havien sortit amb la seva. Gil Robles reconeix en les seves memòries que tot es va convertir, com havia temut, en un «grave quebranto del Gobierno, de la mayoría y de las Cortes. En último resultado, del régimen».[50]

Es varen convocar noves eleccions generals al febrer de 1936 en els moments de màxim desprestigi del partit de Lerroux. Les urnes varen ser implacables: el Partit Republicà Radical va passar de tenir 104 diputats a només cinc, i a perdre el dret a formar grup parlamentari –minoria, se'n deia–. Era la seva desfeta. S'havia dinamitat la principal opció de centre, tan necessària per a «centrar la República» que desitjava Don Niceto Alcalá-Zamora.[51] La victòria va ser per al Front Popular.

Els problemes estructurals del país estaven per resoldre. La greu crisi econòmica persistia, la crispació política anava en augment, el malestar social era generalitzat. Al carrer es produïen actes violents. El moment no podia ser millor per a les dretes i aquells militars que feia temps que estaven esmolant les eines, per sublevar-se contra un règim polític que no havien volgut acceptar mai. El 18 de juliol esclatava la guerra.

Les circumstàncies no varen voler acompanyar Alejandro Lerroux que, amb les seves immoralitats, i ja vell i cansat,[52] pretenia donar estabilitat a la República amb un renovat Partit Republicà Radical. Els seus adversaris, tal com ho reconeix el qui fou President del Govern, Joaquín Chapaprieta, no varen saber entendre que els radicals, a pesar de tot, «tenían por delante la decisiva labor de arraigar una República burguesa y ponderada, y alejada de los sectarismos…».[53]

Lerroux i el seu partit varen quedar entre dos focs, atacats per la dreta i per l'esquerra. Aquesta situació queda molt ben il·lustrada pels fets que es desencadenaren en la diada del 18 de Juliol, quan el vell cabdill radical va haver de veure com la seva casa de Madrid era saquejada pels elements del Front Popular, i la residència que tenia a San Rafael, a *la Sierra*, li assaltaven els franquistes.[54] Lerroux s'exilià a Portugal perquè no podia fiar-se dels uns ni dels altres.

Santiago Vinardell fou detingut per les «Milicias de la Prensa de Madrid» el 25 de setembre de 1936 i afusellat el dia 28.[55] Una paradoxa per a un republicà que sempre havia buscat l'acostament i l'entesa amb la classe obrera. Acabada la guerra, el nou règim franquista demostrà que tampoc no l'havia sabut entendre: per una banda, el Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo l'encartava acusant-lo del delicte de maçoneria,[56] mentre l'Asociación de la Prensa de Madrid, addicta al règim, l'incloïa entre els «Periodistas caídos por Dios y por España». Com que era, per aquest motiu, un «mártir de la Cruzada», intentaren traslladar les seves restes al Valle de los Caídos. La família s'hi oposà perquè considerava, naturalment, que hauria anat al lloc equivocat.[57]

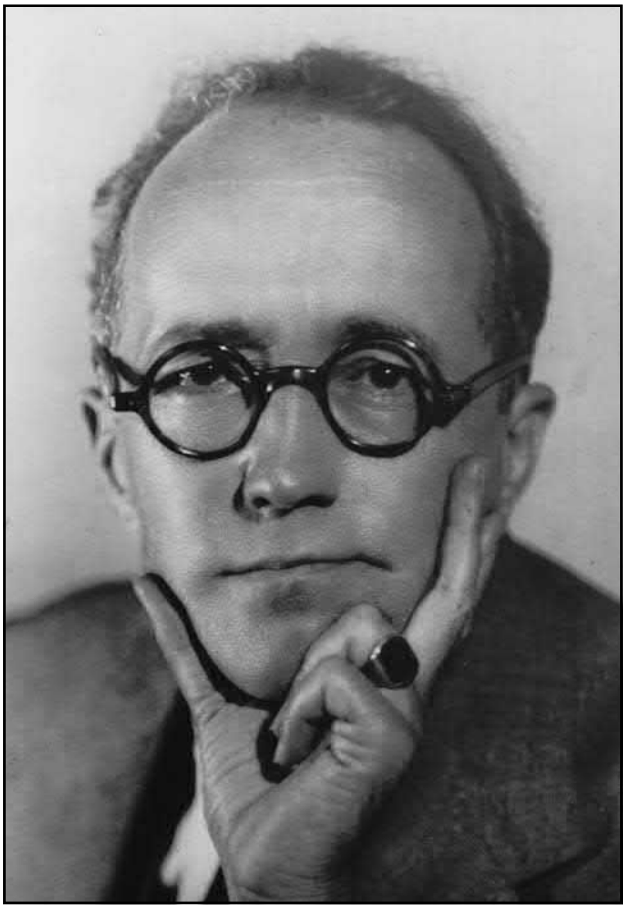

Santiago Vinardell retratat a París el 1935.

CLOENDA

La trajectòria de Santiago Vinardell reflecteix l'actitud d'una generació que, amb gran optimisme, es va proposar regenerar i modernitzar, a través d'una política liberal, democràtica i atenta a la qüestió social, una Espanya amb greus desequilibris i dominada per les forces més conservadores –les hereves d'aquells contra qui havien lluitat l'avi i el besavi de Vinardell quan s'alçaren a Mataró per defensar la Constitució de 1812 i la Gloriosa Revolució de Setembre de 1868.

S'alineà a organitzacions republicanes moderades, primer a través del Centre Nacionalista Republicà –del qual fou fundador a Mataró–, més tard simpatitzà amb polítics reformistes i, finalment, amb el Partit Republicà Radical d'Alejandro Lerroux, que als anys de la República ja havia abandonat la seva demagògia revolucionària –la característica que més se li coneix a Catalunya– i presentava un programa de política centrista que buscava la consolidació del nou règim republicà.

L'arma de Santiago Vinardell fou el periodisme, que contribuí a modernitzar. En els seus articles mostrà sempre la voluntat per resoldre el gran repte del seu temps: conciliar les reivindicacions del creixent proletariat amb els interessos del capital, a través de reformes polítiques i legislatives que permetessin la negociació i evitessin el conflicte –la «guerra social», en deia ell–. Igualment, a l'hora d'encaixar la nacionalitat catalana dins l'Estat espanyol, sabedor de les resistències que s'oposarien a les pretensions catalanes, va advertir que l'únic camí viable era optar pel possibilisme.

La seva postura no va ser entesa ni pels qui volien recuperar el temps perdut i tenien pressa per imposar les reformes, ni pels grups més conservadors que, des del primer dia, varen rebutjar els canvis i el mateix règim que els portava, fins que, finalment, s'hi enfrontaren amb tanta violència que abocaren el país a haver de patir l'episodi més dramàtic de la seva història.

Pere Tió i Casas

ADDENDA

Quan ja s'havia publicat la primera part d'aquest article –*Fulls*, número 111– i teníem la segona a punt de lliurar a la impremta, s'ha produït un fet rellevant per al nostre coneixement de Vinardell: hem conegut l'arxiu particular del periodista, miraculosament conservat a pesar dels escorcolls que va patir el seu domicili durant la Guerra Civil. Els papers varen ser meticulosament ordenats pel seu fill Joan Ernest qui, a més, va escriure una aproximació biogràfica del seu pare i la va fer mecanografiar i adaptar-ne la redacció per un amic.

Tota la documentació és molt suggerent: una col·lecció de retalls dels articles publicats –que mereixen una antologia–, molts originals manuscrits, la correspondència amb tots els protagonistes de la política i la cultura dels anys 10 al 36: Niceto Alcalà-Zamora, Alejandro Lerroux, Santiago Alba, Manuel Azaña, Josep Carner, Josep Pla, Alexandre Plana, Ramón Gómez de la Serna, els germans Álvarez Quintero, Miguel Primo de Rivera, Romà Fabra, Gabriel Alomar, Joan Estelrich, Francesc Cambó..., fins a 196 corresponsals, però, sobretot, la memòria familiar transcrita pel fill, que va viure molts dels fets en primera persona.

Si tota aquesta documentació l'haguéssim vist abans de començar a redactar l'article, potser no l'hauríem escrit mai, perquè, de bon principi, ja hauríem pensat en una altra cosa.

Hem de dir que el que vàrem escriure a la primera part –*Fulls* 111–, construït a partir de dades disperses, pescades d'ací i d'allà, no va desencaminat en gairebé res, després de contrastar-ho amb aquest arxiu. Hauríem pogut enriquir i documentar amb més exactitud les nostres afirmacions, això sí, però no canviar-les –en tot cas, molt escassament.

En aquesta segona part hem pogut introduir-hi les novetats, que indiquem degudament. Pel que fa a les informacions noves que afecten la primera part, ja publicada, les resumim a continuació.

ORFANDAT.– Santiago Vinardell, visqué temporades amb l'àvia materna Teresa Guanyabens Montanya, especialment després de la mort de l'àvia Narcisa Sagarra (1897).

Amb els diners de l'herència de la tia àvia Maria Sagarra Puig i el que va rebre de l'àvia

Narcisa, Vinardell va comprar un bloc de pisos a Barcelona acabats de construir, que posà en renda, i una casa al carrer de la Coma, 32, on anà a viure, solter, amb l'àvia Teresa Guanyabens. Aquest fou el seu domicili de casat, i on morí l'àvia Teresa.

PRECOÇ LECTOR DE DIARIS.– La tia àvia Maria Sagarra –la vídua d'Antoni Cuyàs i Sampere–, intel·ligent i culta com la seva germana Narcisa, i fumadora de cigars havans, li agradava comentar els llibres i la premsa amb en Santiago. El noi sovint acompanyava la tia Maria en els seus passejos en tartana. Durant el passeig, el petit Santiago li anava llegint en veu alta el *Diario de Barcelona*. Vinardell sempre començava per l'article de Joan Maragall, que l'incitaren a voler escriure un dia als diaris, quan fos gran.

ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS.– Va ser un dels primers alumnes dels Estudis Universitaris Catalans, domiciliats inicialment a l'Ateneu Barcelonès. Antoni Rubió i Lluch apreciava la perícia del jove alumne davant dels textos de més mal interpretar dels clàssics catalans. Vinardell fou un apassionat d'Ausiàs March, Ramon Llull i Anselm Turmeda, sobre els quals conferencià i escrigué.

PERIODISTA A BARCELONA.– Al principi de treballar a Barcelona feia col·laboracions i reportatges per als diaris, que compaginava amb una feina administrativa, on estigué pocs mesos, fins que ingressà a *La Tribuna* on fou un redactor polifacètic, dels que feien la nota breu, el comentari polític, la crònica de successos, la necrològica, l'entrevista, la nota de societat, la crònica d'art o l'article de fons. Sobresortí amb les entrevistes i amb uns articles breus i incisius –solts– que firmava amb el pseudònim d'«Oberon». A *La Tribuna* adquirí l'ofici de periodista i conegué els secrets de la premsa.

EL DÍA GRÁFICO.– Vinardell aspirava a fer un diari ambiciós, audaç i modern, i *La Tribuna* no el satisfeia. El març de 1913 va escriure una «Memoria proyecto relativa a la fundación de un diario» que va entregar a Romà Fabra, el nou propietari del diari des del febrer de 1911. La memòria comença afirmant que «Constituye una abrumadora realidad el hecho de que en Barcelona no exista un solo diario, un gran rotativo que merezca tal nombre...», passa revista a la premsa existent, en critica la presentació i el contingut, el seu provincianisme, la dependència de les agències de notícies, els col·laboradors gratuïts que escriuen articles llargs i insubstancials, la manca d'informació d'actualitat, la mala retribució dels redactors i la consegüent falta de professionalitat –gent improvisada, sense estudis, sense cap pla ni mètode de formació–, l'absència de projectes per part de la direcció, posa l'exemple de Mañé i Flaquer per definir la funció del director, i es refereix al *The New York Herald* que cada dia, amb notícies fresques, intenta explicar la història del món amb més rapidesa i exactitud que tots els altres seus col·legues, parla del *Public Ledger* de Filadèlfia que té la base dels seus ingressos en els anuncis. Opina que a Barcelona hi ha persones aptes per a fer el diari a què aspira, però la inèrcia de generacions ha impedit que ningú no ho intentés. Explica que una irresistible vocació l'ha fet meditar i estudiar durant alguns anys el que ha de ser un diari, i per això, per ser quelcom molt ben reflexionat, el seu projecte mereix ser digne d'estudi i d'anàlisi. A continuació detalla una per una les seccions que hauria de tenir el diari, les pàgines monogràfiques de cada dia de la setmana, i destaca la necessitat de la independència. Romà Fabra acceptà el projecte, que es convertí en *El Día Gráfico*,[57] el diari del matí de l'empresa, però recomanà en un escrit a Vinardell que «si bien independiente en cuanto a política se refiere, guarde siempre cierto gubernamentalismo [en l'opinió del diari]… En las luchas sociales quiero que no olvide que soy fabricante y amigo de los fabricantes».[58]

En plena guerra mundial Romà Fabra es va vendre el diari a una societat alemanya que, òbviament, fou incompatible amb les idees aliadòfiles de Vinardell. Vinardell, Xammar, Fontdevila, Amichatis, i una colla més, anaren plegant. Decebut, Vinardell decidí anar-se'n a Madrid.

Agraïment: Les fotografies de Santiago Vinardell procedeixen de l'àlbum familiar. Agraïm a Maria Pilar Vinardell i Martínez-Hidalgo i a la seva mare Maria Pilar, vídua de Joan Ernest Vinardell, la seva gentilesa a facilitar-nos-les.

NOTES

1.- Joan Ernest Vinardell, en la memòria que va escriure sobre el seu pare, anota que Prat de la Riba intentà retenir Vinardell a Barcelona oferint-li la direcció de *La Veu de Catalunya*, però no hem sabut trobar cap prova que ens ho confirmi.

2.- En la primera part de l'article dèiem que es varen desplaçar junts a Madrid. Ara sabem, per les cartes que va estar enviant a l'esposa durant els primers mesos, que primer hi va estar sol fins que va tenir la feina lligada.

3.- Escrit de 1931 recollit pel fill de Santiago Vinardell. No deixa clar si va ser Lluís Moret o algú altre, qui el recomanà a Santiago Alba. Ni si fou aquest, qui el presentà a *La Tribuna.*

4.- Es refereix a la caiguda del govern Dato. Carta a l'esposa del 7 de desembre de 1915.

5.- Carta a l'esposa del 19 de desembre de 1915.

6.- Carta del 19 de desembre de 1915 de Santiago Vinardell a la seva esposa.

7.- Ramón Gómez de la Serna *Pombo*, (Madrid 1918).

8.- Santiago Vinardell Pròleg al *Tríptic de biografies del mataroní il·lustre Dr. En Terenci Thos i Codina*, (Mataró 1923).

9.- Santiago Vinardell «Mientras se encrespan los odios» *Heraldo de Madrid*, (Madrid, 20 juliol 1919).

10.- Carta de Pere Corominas a Santiago Vinardell del 15 de maig de 1926.

11.- Rosa Peralta Gilabert *Manuel Fontanals, escenógrafo: teatro, cine y exilio.* (Madrid 2007).

12.- Santiago Vinardell «Un triunfador» *La Vanguardia*, (Barcelona, 20 desembre 1921).

13.- Carta d'Emili Junoy d'11 de setembre de 1919.

14.- Carta d'Adrià Gual del 4 de març de 1935, aprofitant que Vinardell ha estat nomenat Director de l'Oficina de Turisme a París.

15.- Carta de Joan Estelrich a Santiago Vinardell del 22 de març de 1929, recomanant-li Josep Ricart Matas.

16.- Segons la memòria escrita per Joan Ernest Vinardell.

17.- Santiago Vinardell «La realidad española se llama Economía» *Heraldo de Madrid*, (Madrid, 24 novembre 1918).

18.- Santiago Vinardell «Mientras se encrespan los odios» *Heraldo de Madrid*, (Madrid, 20 juliol 1919).

19.- Santiago Vinardell «La realidad española se llama Economía» *Heraldo de Madrid*, (Madrid, 24 novembre 1918).

20.- Carta de Santiago Alba a Vinardell del 22 de juliol de 1918.

21.- Durant un mes, des del 16 de desembre de 1919, que va sortir el primer número de *Hoy* el director fou Cristóbal de Castro.

22.- Gasetilla firmada per M. de C. *El Globo*, (Madrid, 29 gener 1920).

23.- Carta de Josep Maria Junoy a Santiago Vinardell de 30 de gener de 1920. Hi acompanya un currículum.

24.- Carta de Santiago Alba a Vinardell del 9 de gener de 1920.

25.- Originals mecanografiats conservats a l'arxiu familiar.

26.- Vinardell va començar com a redactor, i va ser redactor en cap a partir del gener de 1923, quan va dimitir Francisco Aznar Navarro per anar a Oviedo a fundar un altre diari.

27.- Cartes de Josep Pla des de Gènova a Santiago Vinardell del 26 d'abril, 14 i 30 de maig de 1922. Li explica els projectes que té per al seu periple per Itàlia i li demana condicions econòmiques per a les seves col·laboracions regulars al diari. El 8 de setembre de 1922 Pla envia una carta al seu germà Pere i li diu «Estic en correspondència amb en Vinardell per *Informaciones* de Madrid, i si ens arreglem arribaré a les 1.000 pessetes» Josep Pla *Cartes a Pere*, (Barcelona 1996).

28.- Durant el 1936 escriu a *El Día Gráfico* una columna fixa des de Madrid, «Impresión política», que no firma. El diari fa constar «Del corresponsal de *El Día Gráfico* en Madrid». És una columna de gran freqüència, de vegades dies seguits, on comenta amb gran equanimitat els esdeveniments a Madrid d'aquest període de tan alta temperatura política i social.

Per la manera que són escrits, pensem que molts editorials d'*El Día Gráfico* del temps de Dictadura, són de la ploma de Vinardell.

29.- *La Vanguardia* «Informaciones de Barcelona», (Barcelona, 30 desembre 1922).

30.- Diverses cartes i telegrames entre Tomàs Benet i Santiago Vinardell de l'estiu de 1924. Arxiu familiar. Joan Ernest Vinardell les agrupa sota el títol de «Conspiració Cavalcanti», el nom d'un general del moment, José Cavalcanti de Alburquerque y Padierna de Villapadierna (1871-1937).

31.- El 7 de novembre de 1925, quan es desarticulà un complot de més abast, foren detinguts Tomàs Benet, Antoni Miracle, Josep Maria Trias de Bes i Demetri Oliva –possiblement confós amb el seu germà Víctor–.

32.- Gabriel Maura Gamazo, *Bosquejo Histórico de la Dictadura, I,* (Madrid 1930).

33.- Correspondència de Santiago Alba a Vinardell durant tot el període dictatorial (Arxiu familiar).

34.- Santiago Vinardell «Los Caballeros de la Inteligencia» *La Esfera*, (Madrid, 7 juny 1924).

35.- Santiago Vinardell «Cataluña 1925» *La Correspondencia de España*, (Madrid, 10 juny 1925).

36.- Citat per Joaquim Ventalló a *Destino* (Barcelona, 2-8 juliol 1980). Article de Santiago Vinardell a *Arte y Letras*, (Madrid, maig 1925).

37.- Carta de Ramon Godó Lallana del 9 d'abril de 1930 a Santiago Vinardell. L'article a què fa referència, fou censurat pel diari i no arribà a publicar-se.

38.- Es tracta de l'Agrupación al Servicio de la República.

39.- Santiago Vinardell «Lealtad a la libertad. Los galeotes y la República» *Heraldo de Madrid*, (Madrid, 6 maig 1932).

40.- Santiago Vinardell «Hace falta un plan quinquenal de instrucción y educación» *Heraldo de Madrid*, (Madrid, 8 gener 1932).

41.- El governador general de Catalunya assumia les funcions de president de la Generalitat quan se suspengué, en part, l'aplicació de l'Estatut a causa dels fets del 6 d'Octubre de 1934.

42.- *El Considerat*, (Barcelona, 23 desembre 1932), en l'article «La situació de la premsa espanyola» diu que «Lerroux i el seu partit tractaren de fer un gran diari i en aquesta temptativa hi jugà un paper preponderant don Santiago Vinardell...». Possiblement Lerroux va veure bé la idea de Vinardell, que volia fer «el gran diario», però el periodista mataroní s'havia estat movent en més ambients republicans, per a impulsar-lo; per exemple, en una carta del 4 de maig de 1932 demana a un dels líders del Partit Republicà Radical Socialista, Marcel·lí Domingo, Ministre d'Agricultura, Indústria i Comerç, que li doni hora per poder «hablarle a V. de un diario –de un gran diario– que voy a publicar en octubre y sobre el cual me será muy grato cambiar impresiones con usted». (Cartas de: Vinardell, Santiago. Signatura: PS-MADRID,1355,245. Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca).

43.- Carta de Santiago Vinardell a Amadeu Vives, datada el 15 d'octubre de 1931. Biblioteca de Catalunya. Secció de Manuscrits. Correspondència d'Amadeu Vives. Ms. 2163. carta 1056.

44.- Aquesta evolució cap al centre polític del Partit Republicà Radical de Lerroux està molt ben estudiada per Octavio Ruiz Manjón *El Partido Republicano Radical, 1908-1936*, (Madrid 1976), el millor treball existent sobre aquest partit; amb noves fonts documentals, però centrat en el període de la República, ha estat estudiat més recentment per Nigel Townson amb el llibre *La República que no pudo ser. La política de centro en España (1931-1936)*, (Madrid 2002). Més resumit, però molt clarificador, l'article d'Andrés de Blas Guerrero «El Partido Radical en la política española de la Segunda República» *Revista de Estudios Políticos*, núm. 31-32, (Madrid gener-abril 1983).

45.- El mes de juny de 1931.

46.- Santiago Vinardell «Nuestra República y sus hombres» *Informaciones*, (Madrid, 18 juny 1931).

47.- Nigel Townson *La República que no pudo ser. La política de centro en España (1931-1936)*, (Madrid 2002); Diego Martínez Barrio *Memorias*. (Barcelona 1983).

48.- Alejandro Lerroux *La pequeña historia. España 1930-36. Apuntes para la historia grande vividos y redactados por el autor.* (Buenos Aires 1945).

49.- «Don Santiago Vinardell explica como conoció a Daniel Strauss» *La Libertad*, (Madrid, 27 octubre 1935).

50.- José María Gil Robles *No fue posible la paz*, (Barcelona 1968).

51.- Ell mateix va contribuir a crear aquesta situació, tirant pedres al seu teulat, per l'antipatia que tenia a Lerroux.

52.- Octavio Ruiz-Manjón «La vida política en el segundo bienio republicano» dins *República y Guerra en España (1931-1939)* Coordinat per Santos Juliá, (Madrid 2006).

53.- Joaquín Chapaprieta *La paz fue posible. Memorias de un político.* (Barcelona 1971).

54.- Andrés de Blas Guerrero «El Partido Radical en la política española de la Segunda República» *Revista de Estudios Políticos*, núm. 31-32, (Madrid gener-abril 1983).

55.- Segons la documentació que consta al seu expedient de l'Asociación de la Prensa de Madrid, fou detingut en les dependències de la mateixa Associació el dia 25 per les milícies de la premsa de Madrid «suponiéndose fundadamente su asesinato». El 19 de juny de 1939, l'Associació va aprovar una pensió en favor de la seva vídua. Informació que agraeixo al tècnic superior de l'arxiu i la biblioteca de l'Asociación de la Prensa de Madrid, el senyor Juan Manuel Bernardo Nieto.

Segons que m'ha explicat la néta, Maria Pilar Vinardell, Santiago Vinardell va ser detingut a la seu de l'Asociación de la Prensa de Madrid el 25 de setembre de 1936 quan hi passà per recollir unes medicaments per al seu fill. La família s'assabentà de les circumstàncies de la mort a través d'un jesuïta que fou empresonat amb Vinardell a la txeca de Fomento –la més gran de Madrid–. Uns quants presos foren afusellats, indiscriminadament, sense judici ni preguntar res, com a represàlia per la pèrdua definitiva de l'Alcàsser de Toledo, quan Franco hi trencà el setge republicà (27 setembre 1936). Les execucions varen ser aturades quan ja anaven a passar per les armes aquest jesuïta i altres detinguts.

56.- Archivo Histórico Nacional. Salamanca. Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo. Juzgado Especial nº 1. Encartado: Santiago Vinardell Palau. Fecha incoación: 25 octubre 1947. SE-MASONERIA_B, C.260. Se l'acusava d'haver format part de la lògia la Unión número 88 de Madrid. Es va arxivar provisionalment el sumari 1351-47 (25.107 del Tribunal) quan la Brigada Político Social va informar que Santiago Vinardell «falleció en los primeros días de la dominación roja, según consta en la Asociación de la Prensa».

57.- El fill i la vídua de Santiago Vinardell s'oposaren al trasllat al Valle de los Caídos i també rebutjaren els avantatges habituals que se'ls van oferir com a «Hijo de Caído» i «Viuda de Caído». La vídua no acceptà un estanc, i el noi una feina d'advocat dins del sistema; no varen voler aprofitar-se de la mort del pare i espòs, segons que m'ha explicat la néta.

58.- El primer número va sortir el 12 d'octubre de 1913.

59.- Carta de Romà Fabra a Vinardell, datada a Luchon el 22 d'agost de 1913.

Missa de campanya a la plaça de Santa Anna, març 1919. Detall de l'altar. MASMM. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Pineda.

Missa de campanya a la plaça de Santa Anna, març 1919. El coronel Riafrecha. MASMM. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Pineda.

Missa de campanya a la plaça de Santa Anna, març 1919. Tropa a la Rambla. S'hi observa la propaganda del Cinema Gayarre (Can Pepet). MASMM. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Pineda.

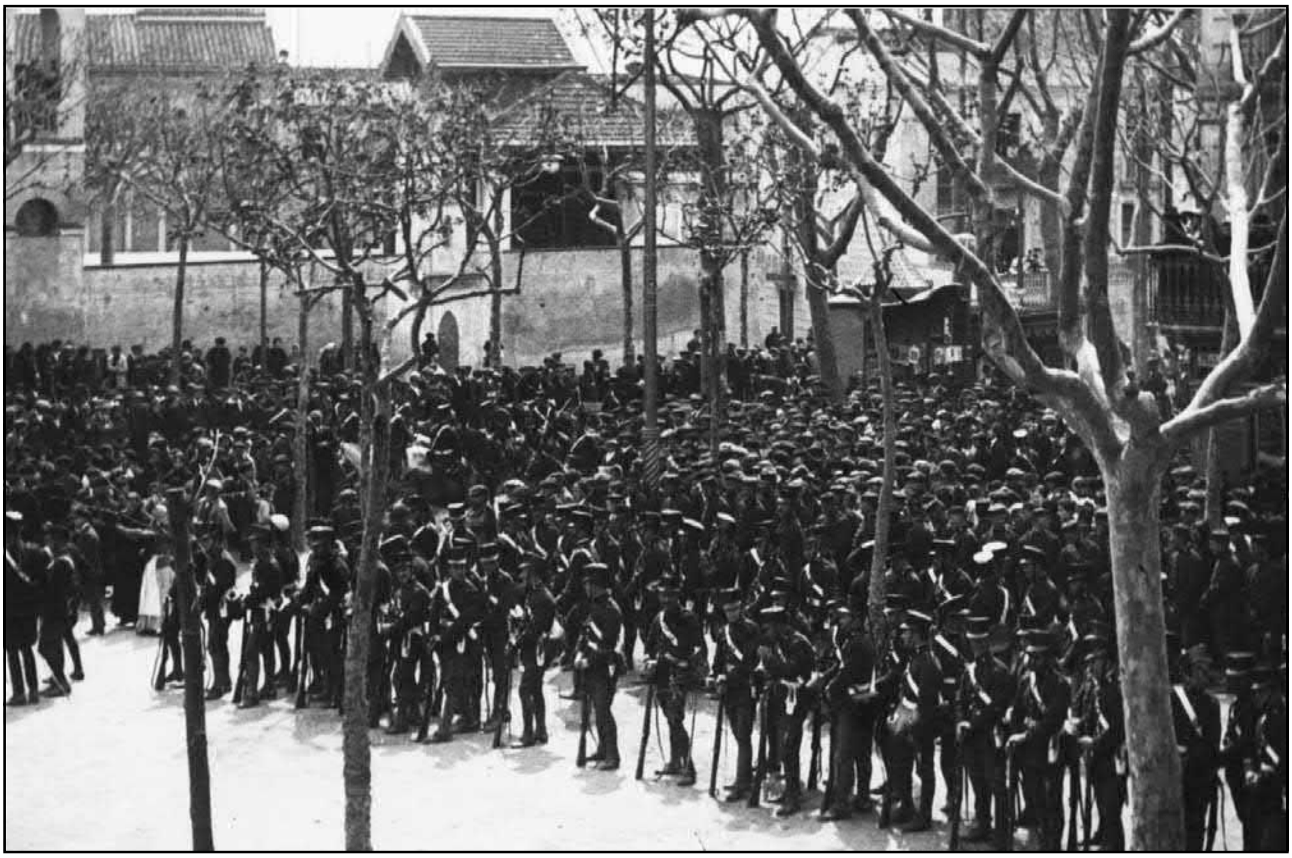

Missa de campanya a la plaça de Santa Anna, març 1919. La tropa formada. MASMM. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Pineda.

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

Col·labora:

Ajuntament de Mataró

CULTURA MATARÓ

Amb el suport de:

FUNDACIÓ ILURO
MATARÓ

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana